

JURIDISKA FAKULTETEN

VID LUNDS UNIVERSITET

Gustav Bergengren

Manipulerat intimt material

– Straffrättsliga utmaningar i ljuset av AI-genererad pornografi och

COM(2022) 105 final

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Ulrika Andersson

Termin: HT 2023

Innehåll

Summary	4
Sammanfattning	5
Förord.....	6
Förkortningar.....	7
1 Inledning	8
1.1 Bakgrund	8
1.2 Syfte och frågeställningar.....	10
1.3 Metod.....	10
1.4 Material.....	11
1.5 Forskningsläge.....	12
1.6 Avgränsning och disposition	13
2 Straffrättsliga utgångspunkter för manipulerat intimt material	16
2.1 Inledande anmärkning	16
2.2 Framställning som sexualbrott	16
2.2.1 Rätten till sexuell integritet: självklar, men odefinierad .	17
2.2.2 6 kap. 10 § 2 st. BrB.....	19
2.2.3 Summering	22
2.3 Framställning och spridning som fridsbrott	22
2.3.1 4 kap. 6 a § BrB.....	22
2.3.2 4 kap. 6 c–d §§ BrB.....	23
2.3.3 4 kap. 7 § BrB	24
2.3.3.1 Särskiljning mellan ofredande och sexuellt ofredande	24
2.3.3.2 Ofredandebrottet.....	24
2.3.3.2.1 Annat hänsynslöst agerande	25
2.3.3.2.2 Ägnad att kränka den utsattes frid på ett kännbart sätt.....	25
2.3.3.3 Summering	27
2.4 Spridning som ärekränkingsbrott	27
2.4.1 5 kap. 1–2 §§ BrB	27
2.4.1.1 Uppgift som är ägnad att utsätta denne för andras missaktning.....	28
2.4.1.2 NJA 1994 s. 637	29
2.4.1.3 Summering	30
3 COM(2022) 105 final: ett förslag till EU-direktiv	31
3.1 Bakgrund, motiv och målsättning.....	31
3.2 Ursprungliga lydelse	32

3.2.1	Ursprungliga skäl	32
3.2.2	Ursprungliga artikel 7	34
3.3	Yttrande från Europeiska ekonomiska och sociala kommittén 35	
3.4	Reviderade lydelse	36
3.4.1	Reviderade skäl	36
3.4.2	Reviderade artikel 7	37
4	Teoretiska perspektiv på digitalt sexuellt våld	39
4.1	Bildbaserade sexuella övergrepp	39
4.1.1	Digitalt våld med verkliga konsekvenser	39
4.1.2	Kriminalisering av bildbaserade sexuella övergrepp	40
4.1.3	Cyberflashing	41
4.2	Deepfakes	43
4.2.1	En kontextbaserad utmaning	43
4.2.2	Generell kriminalisering av kränkningar av den sexuella integriteten	44
5	Straffrättslig reglering av manipulerat intimt material	46
5.1	Introduktion till analys	46
5.2	Behov av straffrättslig lagstiftning	46
5.3	Svensk straffrätts tillämplighet på framställning av manipulerat intimt material	48
5.3.1	6 kap. 10 § 2 st. BrB	49
5.3.2	4 kap. 6 a § BrB	50
5.3.3	4 kap. 7 § BrB	50
5.4	Svensk straffrätts tillämplighet på spridning av manipulerat intimt material	51
5.4.1	4 kap. 6 c–d §§ BrB	51
5.4.2	5 kap. 1–2 §§ BrB	52
6	Undanröjande av rättsliga labyrinter	53
6.1	Svensk straffrätt ger ett fragmenterat svar	53
6.2	En eventuell harmonisering av Förslaget	53
6.2.1	Det ursprungliga Förslaget ger inte önskat resultat	54
6.2.2	Det reviderade Förslaget och sammanfattande slutsatser	55
7	Avslutande reflektioner	57
	Källförteckning	59

Summary

In 2014, eight researchers presented a new framework for artificial intelligence in which two neural networks collaborate to produce manipulated, realistic material. While this technology has contributed to valuable research advancements, it can also be used for the production of manipulated intimate material. With use of this technological innovation, new methods for users to create realistic pornographic content without the consent of the depicted individuals emerge.

In 2022, COM(2022) 105 final was originally presented, proposing an EU directive that, among other things, criminalizes the production and distribution of manipulated intimate material. The initiative aims to prevent and combat gender-based violence and violence in close relationships, as well as to increase the possibilities of protecting victims and prosecuting perpetrators in this field.

This work aims to investigate the possibilities under Swedish criminal law for prosecuting the production and distribution of manipulated intimate material. It also aims to evaluate the current protection provided by Swedish criminal law against violations of sexual integrity through manipulated intimate material. Additionally, the work aims to assess the potential harmonization of the criminalization according to the proposal in relation to the potential need for criminal law reform.

The investigation finds that there is a need for direct legal measures to provide an adequate response to these violations. According to current Swedish criminal law, neither the production nor the distribution of such material is directly criminalized, however there is some room for interpretation with regards to some of the named offenses. Based on the theoretical perspectives, this solution is considered fragmented and reactive. Similarly, and for the same reason, the proposal's goal of a comprehensive set of regulations to combat violence is not fulfilled. Therefore, the investigation concludes that Swedish criminal law does not provide necessary protection for sexual integrity, both via analysis of the theoretical perspectives and in relation to the proposal's goals and suggested provision. Moreover, it is also concluded that the proposed directive is unlikely to provide the necessary protection for some aspects of the violation, as it suggests that the criminality of the production is dependent on the distribution of the material.

Sammanfattning

År 2014 presenterade åtta forskare ett nytt maskininlärningsramverk för artificiell intelligens där två neuronätverk samverkar för framställning av manipulerat verklighetstroget material. Teknologin har bidragit i värdefulla forskningsframsteg, men kan också användas för framställning av manipulerat intimt material. I samband med teknisk innovation uppstår därmed nya tillvägagångssätt för användare att skapa verklighetstroget pornografiskt material utan den avbildades vetskap.

År 2022 presenterades COM(2022) 105 final, ett förslag till EU-direktiv som innehåller en kriminalisering av framställning i förening med spridning av manipulerat intimt material. Initiativet bakom förslaget syftar till att dels förhindra och bekämpa det genusbaserade våldet och våld i nära relationer, dels öka möjligheterna att skydda brottsoffer och lagföra gärningspersoner inom området.

Detta arbete syftar till att utreda svensk straffrätts möjligheter till lagföring av framställning och spridning av manipulerat intimt material samt att värdera svensk straffrätts nuvarande skydd mot kränkningar av den sexuella integriteten genom manipulerat intimt material. Därutöver syftar arbetet till att bedöma lämpligheten av en harmonisering av kriminaliseringen enligt förslaget i förhållande till det eventuella behovet av straffrättslig reform.

Enligt undersökningen föreligger ett behov av direkt straffrättsligt bemötande av problemet för att ge adekvat svar på kränkningarna. Enligt gällande rätt är inte framställning eller spridning av manipulerat intimt material direkt kriminaliserat, men visst tolkningsutrymme för lagföring finns under några av de utredda brotten. Mot bakgrund av de teoretiska perspektiven är denna lösning emellertid att betraktas som ett fragmenterat och reaktivt bemötande av problemet. Förslagets målsättning om en heltäckande uppsättning regler för bekämpning av våldet uppfylls av samma anledning inte heller. Därför kan det konstateras att svensk straffrätt inte ger erforderligt skydd för den sexuella integriteten, dels utifrån de teoretiska perspektiven, dels utifrån förslagets målsättningar, skäl och föreslagna kriminalisering. Av undersökningen framgår dock att den föreslagna kriminaliseringen sannolikt inte heller medför att erforderligt skydd ges för alla delar av gärningen, eftersom framställningens straffbarhet föreslås fordra att materialet tillgängliggörs för allmänheten.

Förord

Klockan var 23:54 på sista ansökningsdagen när jag kunde meddela mina närmsta att jag sökt juristprogrammet. Aldrig i min vildaste fantasi föreställde jag mig vid den tidpunkten att faktiskt fullfölja hela programmet; jag var ju ingen akademiker. Under flera långa samtal med mormor Birgit ifrågasatte jag min förmåga att klara mig genom svårigheterna. Hon visste bättre än vad jag gjorde, och inspirerade mig till att kämpa på. Det gjorde hon alltid.

Jag kommer att ta examen tack vare mormor Birgit. Hon kommer inte stå nedanför trappan utanför Juridiska fakulteten och se mig springa ut, men jag kommer att tänka på henne när jag gör det.

Malmö den 16 december 2023

Gustav Bergengren

Förkortningar

AI	Artificiell intelligens
AI-förordningen	COM(2021) 206 final
BrB	Brottsbalk (1962:700)
Dir.	Kommittédirektiv
EESK	Europeiska ekonomiska och sociala kommittén
EU-stadgan	Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna
FEU	Fördraget om Europeiska unionen
Förslaget	COM(2022) 105 final
GANs	Generative adversarial networks
Ibid.	Ibidem
Istanbulkonventionen	Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (CETS No. 210)
Jfr	Jämför
M.fl.	Med flera
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
Prop.	Proposition
RF	Regeringsformen (1974:152)
SFS	Svensk författningssamling
SOU	Statens offentliga utredningar
TF	Tryckfrihetsförordningen (1949:105)
YGL	Yttrandefrihetsgrundlagen (1991:1469)

1 Inledning

1.1 Bakgrund

År 1992 publicerades ett fotomontage i herrtidningen Svenska Hustler med rubriken ”En smygtitt i kändisars hemliga fotoalbum” där bilder av kända kvinnors ansikten, bland dessa Lill-Babs och Mona Sahlin, klipptes in över pornografiska bilder. Högsta domstolen prövade fallet i NJA 1994 s. 637 och konstaterade att det tydligt syntes att materialet var manipulerat. Bilderna bedömdes samtidigt vara grovt kränkande i kontexten av publikationen, vilket medförde att materialet ansågs ägnat att utsätta målsägandena för andras misaktning. Den ansvarige utgivaren fälldes därför till ansvar för grovt förtal enligt 5 kap. 2 § BrB.¹

Som framgår av domen är användning av manipulerat material i integritetskränkande syfte inte ett nytt fenomen, men sedan domen meddelades har de tekniska förutsättningarna förändrats. År 2014 utvidgades användningsområdet för artificiell intelligens till *generative adversarial networks*.² GANs är ett AI-system konstruerat med två neuronät benämnda *G* (generator) och *D* (discriminator).³ Förenklat fungerar systemet genom att *G* använder verkligt referensmaterial för att producera nytt eget material som i sin tur översänds till *D*. *D* analyserar det material som skapats av *G* i syfte att avgöra huruvida materialet är verkligt referensmaterial eller skapat av *G*.⁴ Om *D* finner att materialet är skapat av *G*, upprepar *G* sina försök tills *D* finner att materialet är verkligt.⁵ På så sätt kan GANs användas för att skapa manipulerat material som med träffsäkerhet efterliknar verkligt material.

GANs används i pornografiska sammanhang genom att befintligt pornografiskt material används som referensmaterial i kombination med befintlig media som avbildar den person som skaparen avser skapa manipulerat intimt material av. Med hjälp av metoden genererar systemet ny media baserad på det befintliga pornografiska materialet, men där ansiktet ersätts av den som skaparen avser avbilda. Därigenom möjliggör GANs att skapa manipulerat intimt material utan att den som avbildas är medveten om detta.

Deepfakes innefattar framställning av syntetisk media med hjälp av AI applicerat på ljud- eller bildbaserad media, exempelvis genom GANs.⁶ Teknologin har ett vidsträckt användningsområde; framställning av syntetisk media har exempelvis använts för dataanalyser som i sin tur lett till framsteg inom

¹ NJA 1994 s. 637. Se avsnitt 2.4.1.2 för närmare utredning av rättsfallet.

² Goodfellow m.fl. (2014).

³ Ibid. s. 1.

⁴ Ibid. s. 3.

⁵ Ibid. s. 4.

⁶ Europol (2022) s. 4.

cancerforskning och meteorologi.⁷ Att AI kan användas för positiva ändamål är därmed fastställt, men det finns en baksida av tekniken.

Manipulerat intimt material, som är en form av syntetisk media skapad bland annat genom GANs eller annan bildmanipulation, innefattar framställt eller förvrängt material som, i en fingerad situation, antingen visar någon i ett sexuellt sammanhang eller visar dennes intima kroppsdelar. Med framställt eller förvrängt material avses här sådan syntetisk media som antingen genererats av AI, eller som manuellt har manipulerats genom bild- eller ljudredigering. Att sammanhanget är sexuellt definieras här som att materialet kan kränka någons sexuella integritet eller självbestämmanderätt. Detta innebär att både avbildningar av sexuellt umgänge och andra handlingar av tydlig sexuell inriktning eller prägel omfattas. Till skillnad från ovan beskrivna syntetiska media används denna teknik i syfte att producera förfalskat pornografiskt material av en person som inte samtycker till det, eller kanske inte ens är medveten om det.⁸

Till skillnad från omständigheterna i NJA 1994 s. 637 kan en användare idag utan egen teknisk expertis använda AI-baserad innovation för att skapa till synes autentiskt material som avbildar en annan person i ett sexuellt sammanhang. Gemene man har därmed idag möjlighet att framställa och sprida manipulerat intimt material av vem som helst, så länge det finns tillräckligt referensmaterial om avbildar det potentiella offret. I och med detta uppstår en maktobalans mellan skaparen och den utsatte inom vilken skaparen tar kontroll över den utsattes sexuella autonomi. Likväl möjliggör tekniken för skaparen att framställa materialet utan att sprida det. Manipulerat intimt material kan därmed existera utan att någon annan än skaparen känner till detta. Idag arbetar utvecklare med programvaror via öppna webbforum som möjliggör för användare att med enkelhet framställa sådant material på egen dator.⁹

Det som å ena sidan utgör teknisk innovation öppnar å andra sidan upp för nya straffrättsliga frågor och juridiska utmaningar i övrigt. I svensk rätt saknas direkta kriminaliseringar av framställningen respektive spridningen av manipulerat intimt material. Det kan därför ifrågasättas om Sverige uppfyller sitt åtagande enligt artikel 40 i Istanbulkonventionen.

I COM(2022) 105 final ("**Förslaget**") föreslås ett nytt EU-direktiv. Förslaget syftar uttryckligen till att kriminalisera framställning och spridning av manipulerat intimt material, vilket framgår av artikel 7 i Förslaget. Ett av de bakomliggande skälen för Förslaget är rätten till integritet, dels i enlighet med

⁷ den Dunnen (2021) s. 7.

⁸ Begreppet härstammar från användningen av begreppet "intimt eller manipulerat material" i COM(2022) 105 final, se närmare avsnitt 3. Förfarandet – framställning och spridning av manipulerat intimt material – utgör enligt denna begreppsbeskrivning arbetets huvudsakliga problemställning.

⁹ I syfte att ta avstånd från problematisk användning av sådana tekniska hjälpmedel görs inga hänvisningar till direkta exempel i arbetet.

artikel 3 i EU-stadgan, dels i relation till den utsattes sexuella integritet i stort. I Förslaget betonas skadligheten av att intimt material som skildrar en person som inte samtycker sprids samt behovet av en kriminalisering av sådana handlingar.¹⁰ Om Förslaget når genomslag kommer Sverige att behöva tillgodose de krav som ställs upp i ett framtida EU-direktiv, men ännu är rättsläget i förhållande till problemet inte utrett. Därför föreligger ett behov av kartläggning av den svenska rättsliga regleringen.

1.2 Syfte och frågeställningar

Detta arbete har två huvudsakliga syften. För det första avser arbetet att undersöka svensk straffrätts tillämplighet på dels framställning, dels spridning av manipulerat intimt material. Inom detta huvudsakliga syfte avser arbetet att redogöra för relevant forskning på området digitala kränkningar av den sexuella integriteten, i syfte att analysera till vilken grad svensk rätt värnar om den sexuella integriteten i förhållande till manipulerat intimt material. För att uppnå detta syfte besvaras följande frågeställningar:

1. Hur, om alls, regleras framställning och spridning av manipulerat intimt material i svensk straffrätt?
2. Ger svensk straffrätt, baserat på de teoretiska perspektiven, erforderligt skydd mot kränkningar av den sexuella integriteten genom framställning och spridning av manipulerat intimt material?

För det andra avser arbetet att bedöma huruvida ett eventuellt genomslag av artikel 7 i Förslaget kan ge ett utökat skydd mot kränkningar av den sexuella integriteten genom manipulerat intimt material i svensk straffrätt. För att uppnå syftet fokuserar arbetet på dels de i förslaget angivna målsättningarna och skälen, dels de teoretiska perspektiven på digitalt sexuellt våld. För att uppnå detta syfte besvaras följande frågeställning:

3. Kan en eventuell harmonisering av artikel 7 i Förslaget väntas stärka skyddet för den sexuella integriteten i svensk straffrätt?

1.3 Metod

För att besvara frågeställningarna och därigenom uppnå syftet med arbetet tillämpas *rättsdogmatisk metod*. Det grundläggande motivet med den rättsdogmatiska metoden är enligt Kleineman att finna lösningar på rättsliga problem genom att applicera rättsregler på dessa. Utgångspunkten är att arbetet tillgodogör sig traditionellt accepterade rättskällor för att utreda de aktuella rättsliga problemen. Metoden beskrivs enligt Kleineman bäst genom att de praktiska spörsmålen träder i förgrunden, vilket innebär att en beskrivning av arbetets faktiska angreppssätt konkretiserar metodens användning i det

¹⁰ COM(2022) 105 final skäl 19.

specifika fallet. Detta avsnitt syftar därför till att i närmare detalj beskriva vilken aspekt av den rättsdogmatiska metoden som används för vilken del av arbetets syfte enligt avsnitt 1.2.¹¹

Den rättsdogmatiska metoden kan förknippas med strikt iakttagande av rättsskälreläran, varpå juridisk argumentation inom arbetet begränsas till de utgångspunkter som direkt framgår av traditionellt accepterade rättskällor.¹² Med detta avses att argumentationen är bunden.¹³ Argumentationsmodellen för strikt utredning och analys av gällande rätt benämns *de lege lata-argumentation*, vilket innebär att syftet är att beskriva rättsläget som det är.¹⁴ Denna aspekt av den rättsdogmatiska metoden används vid undersökningen av gällande rätt, eftersom syftet med frågeställning 1 är att utreda hur svensk straffrätt kan tillämpas på manipulerat intimt material enligt nuvarande ordning.

Nämnda aspekt av den rättsdogmatiska metoden kan samtidigt inte sägas utgöra metodens yttre gräns. För de delar av arbetet som syftar till att analysera och värdera dels svensk straffrätt, dels Förslaget i relation till svensk straffrätt används en friare argumentation inom den rättsdogmatiska metoden.¹⁵ Därmed tillämpas *rättsdogmatisk de lege ferenda-argumentation* för utredning och analys av eventuella brister och problem som kan identifieras i gällande rätt.¹⁶ Till skillnad från *de lege lata-argumentation* avser *de lege ferenda-argumentation* att föreslå lösningar på problem som framstår som olösta enligt gällande rätt.¹⁷ På detta sätt är argumentationsmodellen, i avsaknad av klara rättslägen i gällande rätt, optimal för arbetets utredning och analys av framtida lösningar på problemet. Med samma argumentationsmodell kan vägledning hämtas från de teoretiska perspektiven, utan att det görs på bekostnad av arbetets objektivitet eller metod. Framställningen av de teoretiska perspektiven kan således, även om de inte direkt knyter an till svensk gällande rätt, användas i argumentationen av framtida lösningar inom svensk rätt. Denna aspekt av metoden ger sammantaget utvidgat utrymme i målsättningen att kunna dra slutsatser om framtida förändringar.

Sammanfattningsvis tillämpas rättsdogmatisk metod för samtliga delar av arbetet. För besvarande av frågeställning 1 används rättsdogmatisk metod med *de lege lata-argumentation*. För besvarande av frågeställningarna 2–3 används rättsdogmatisk metod med *de lege ferenda-argumentation*.

1.4 Material

¹¹ Kleineman (2018) s. 21.

¹² Ibid. s. 27–28.

¹³ Ibid. s. 28; avsnitt 1.2.

¹⁴ Ibid. s. 36.

¹⁵ Ibid. s. 28.

¹⁶ Ibid. s. 36.

¹⁷ Ibid.

Urvalet av material baseras för beskrivningen av de tekniska förutsättningarna på forskningsmaterialet från Goodfellow med flera.¹⁸ Forskningsmaterialet presenterar för första gången GANs och är därför centralt för beskrivningen av AI-genererat material. Därutöver utelämnas djupgående beskrivningar av de tekniska förutsättningarna, med anledning av arbetets juridiska fokus.

För utredningen av svensk gällande rätt baseras urvalet av material på traditionellt accepterade rättskällor. För att utreda de straffrättsliga utgångspunkterna för problemställningen tas avstamp i relevanta brott med relevanta rättsfall, förarbeten samt doktrin. Beträffande utredningen av den sexuella integriteten i förhållande till problemställningen används i huvudsak relevanta rättsfall och förarbeten; för implementering av det historiska perspektivet av begreppet används även äldre förarbeten. Vidare material kring förhållandet mellan sexuell integritet i internationellt hänseende och digitala övergrepp används i huvudsak från Robert Chesney, Danielle Keats Citron, Clare McGlynn och Erika Rackley, men även från andra författare. Urvalet görs på grundval av materialets relevans för problemställningen.

Slutligen, beträffande utredningen av föreslagna förändringar enligt COM(2022) 105 final i relation till svensk gällande rätt, baseras urvalet av material – utöver det material som används för utredningen av de svenska straffrättsliga utgångspunkterna – på de i förslaget angivna skälen. Eftersom Förslaget är pågående under detta arbetes utredning presenteras både Förslagets ursprungliga och reviderade lydelse. Därmed framhävs dynamiken, vilket i sin tur möjliggör för en djupgående analys av eventuella brister i svensk rätt med förslag på förbättringar. I avsaknad av traditionellt accepterade rättskällor direkt hänförliga till manipulerat intimt material används forskning som diskuterar begreppet i vidare utsträckning än vad som annars hade gjorts. Med detta avses att forskning hänförlig till fenomenets skadeverkningar i annan kontext än svensk rätt används. Denna avvikelse från fokus på traditionellt accepterade rättskällor görs eftersom manipulerat intimt material inte i tillräcklig utsträckning är omdiskuterat i svensk rätt.

1.5 Forskningsläge

Förslaget är ännu ett pågående arbete och har därmed inte getts utrymme för forskning. Därför saknas relevant forskning med direkt anknytning till Förslaget. Intimmedia och annat sexuellt material i förhållande till sexuell integritet har däremot uppmärksammats tidigare. Därutöver finns extensivt forskningsmaterial om sexuell integritet som skyddsintresse.

Beträffande sexuell integritet i svensk kontext är Linnéa Wegerstads doktorsavhandling högst relevant.¹⁹ Fokus för avhandlingen är sexuellt ofredande,

¹⁸ Goodfellow m.fl. (2014).

¹⁹ Wegerstad (2015).

och inom avhandlingen problematiseras sexuell integritet som skyddsintresse i syfte att kartlägga begreppets egentliga innebörd. Avhandlingen behandlar såväl historiken bakom begreppets dynamik som gränsdragningsproblematik kring sexuellt ofredande enligt 6 kap. 10 § 2 st. BrB, varför den är betydelsefull i relation till avsnitt 2 i detta arbete.²⁰ Därutöver har avhandlingen framhävts i annan relevant forskning, då i relation till en diskussion om för- och nackdelar med en så kallad ”open-ended provision”.²¹

I svensk straffrätt saknas forskningsmaterial som behandlar manipulerat intimt material, men viss forskning på området finns i internationell kontext. Bobby Chesney och Danielle Keats Citron diskuterar i en artikel direkta hot mot den sexuella integriteten som uppstår genom deepfakes.²² I en separat artikel utvecklar Citron argumentationen och föreslår konkreta kriminaliseringar för bekämpning av kränkningar genom deepfakes.²³ Clare McGlynn och Erika Rackley utreder i en annan artikel skadeverkningar av bildbaserade sexuella övergrepp och argumenterar i artikeln för att det digitala sexuella våldet bör betraktas som strukturellt genusbaserat våld.²⁴ I artikeln hävdar författarna att det finns behov av nya åtgärder. I en senare artikel från McGlynn och Kelly Johnson argumenterar författarna för ett ökat behov av erkännanden av digitala övergrepp som verkliga och att straffrättsliga reformer behövs för att bemöta de nya tillvägagångssätten för kränkningar av den sexuella integriteten.²⁵ Forskningsmaterialet berör kränkningar av sexuell integritet i allmänhet och syftar därmed i första hand till att kartlägga i vilken utsträckning digitalt sexuellt våld utgör legitima kränkningar av den sexuella integriteten, trots att dessa inte likställs med traditionellt fysiska övergrepp.

1.6 Avgränsning och disposition

Arbetets utredning består av avsnitten 2–4. I avsnitt 2 undersöks gällande rättsreglering av manipulerat intimt material, och därinom en mer detaljerad utredning av skyddsintresset *sexuell integritet*. I avsnitt 3 undersöks Förslaget, både i sin ursprungliga form och sin reviderade version. I avsnitt 4 undersöks teoretiska perspektiv på digitalt sexuellt våld, i syfte att kartlägga den konkreta skadebilden av den påstådda kränkningen.

Analysen och slutsatserna består av avsnitten 5–7. I avsnitt 5 analyseras de utredande avsnitten 2 och 4 i syfte att klargöra behovet av straffrättsligt bemötande för att ge adekvat svar på problemet och sammanställa gällande rättsreglering av problemet. I avsnitt 6 analyseras Förslaget mot bakgrund av det

²⁰ Avhandlingen beskriver i närmare detalj skyddsintressets dynamiska utveckling. Den rekommenderas till samtliga läsare, i synnerhet för vidare läsning av det historiska perspektivet än vad som framgår av avsnitten 2.2.1–2.2.2 i detta arbete.

²¹ Se exempelvis Johnson & McGlynn (2021) s. 122–123.

²² Chesney & Citron (2019); se avsnitt 4.2.1.

²³ Citron (2019); se avsnitt 4.2.2.

²⁴ McGlynn & Rackley (2017); se avsnitt 4.1.1–4.1.2.

²⁵ Johnson & McGlynn (2021); se avsnitt 4.1.3.

som framkommit av avsnitten 2 och 4–5. Arbetet avslutas med några avslutande reflektioner utifrån vad som framkommit av arbetet i sin helhet. Syftet med detta är att framhäva några särskilda punkter av betydelse, och ge utrymme för mina personliga tankar om problemet.

Det finns flera andra delar som är relevanta för arbetet, men som av utrymmesskäl utelämnas. Nedan nämns de främsta av dessa delar, med en kort beskrivning av skälet bakom utelämnandet.

Delar av arbetet berör förtal enligt 5 kap. 1–2 §§ BrB. Brottet relaterar till yttrandefrihet och tryckfrihet, och motsvarande kriminaliseringar finns under YGL och TF. I relevanta delar framgår det av arbetets utredande avsnitt var yttrandefrihet och tryckfrihet är betydelsefulla för bedömningen, men i övrigt utreds inte dessa omständigheter utöver vad som framgår av förtalsbrottet i BrB:s mening. Denna avgränsning görs för att lämna utrymme för fokus på relevanta brott i BrB.

Några delar av utredningen uppmärksammar svårigheter och utmaningar relaterade till genusfrågor, exempelvis under avsnitten 3.1–3.2.1 där det framhävs att manipulerat intimt material utgör en del av det strukturella genusbaserade våldet.²⁶ I arbetet nämns dessa svårigheter och utmaningar ytligt, men genusrättsliga frågor diskuteras i övrigt inte i närmare detalj. Denna avgränsning görs för att lämna utrymme för arbetets fokus på den föreslagna kriminaliseringens lämplighet i könsneutral kontext. Det bör dock understrykas att en övervägande majoritet av det presenterade forskningsmaterialet vid flera tillfällen talar om en ökad risk för utsatthet (och därmed ökat behov av riktade åtgärder) bland individer som är kvinnor, homosexuella, bisexuella, transpersoner eller intersexpersoner.²⁷

Omständigheter som kan problematisera lagföring av innehåll som framställs av generativ AI är bland andra dels bevisning i förhållande till vem som framställt innehållet, dels ansvarsproblematik till följd av att själva innehållet framställs av AI och inte användaren självständigt. Detta arbete tar inte hänsyn till sådan problematik. Arbetet utgår från premissen att omständigheter relaterade till bevissvårigheter är utredda, i syfte att kunna fokusera på den konkreta handlingen.

Med anledning av arbetets fokus på straffrättsliga utmaningar hänförliga till framställning och spridning av manipulerat intimt material görs ingen utredning av regleringar relaterade till COM(2021) 206 final (”**AI-förordningen**”).²⁸ Det kan dock anmärkas att det av AI-förordningen följer ett

²⁶ Se även avsnitt 4 som vid flera tillfällen diskuterar normalisering av ett sexuellt aggressivt beteende och dess skadebild för kvinnor.

²⁷ Lomba m.fl. (2021) s. II, 15–16 och 89–90; Citron (2019) s. 1890–1891 och 1893; McGlynn & Rackley (2017) s. 537, 544–546, 548–549, 551, 557 och 560–561; Johnson & McGlynn (2021) s. 12, 54 och 69.

²⁸ COM(2021) 206 final.

transparenskrav för vissa AI-system, däriom sådana som används för framställning av deepfakes.²⁹ Förordningen kan därmed påverka tillgängligheten av programvara som används för framställning av manipulerat intimt material. I syfte att lämna utrymme för den juridiska bedömningen av problemställningen i sig görs emellertid ingen närmare redogörelse av AI-förordningen.

²⁹ COM(2021) 206 final artikel 52(3).

2 Straffrättsliga utgångspunkter för manipulerat intimt material

2.1 Inledande anmärkning

I svensk rätt saknas direkt kriminalisering av såväl framställning som spridning av manipulerat intimt material. Inte heller finns doktrin som berör frågan. Beträffande framställning saknas helt rättsfall som berör frågan. Föreliggande avsnitt innehåller därför en kartläggning av de delar av gällande rätt som bedöms potentiellt relevanta för utredningen av den eventuella plats som framställning och spridning av manipulerat intimt material kan väntas ha i svensk rätt.

Några brottsbalksbrott har utelämnats för att ge utrymme åt andra brott som bedömts vara av högre relevans. Vissa brott som vid första anblick har kunnat verka relevanta har uteslutits med anledning av hinder genom specifika rekvisit. Exempelvis har *sexuellt övergrepp* enligt 6 kap. 2 § BrB på grund av att rekvisitet ”genomför” fordrar både gärningspersonens och brottsoffrets samtidiga närvaro.³⁰ Andra brott har utelämnats på grund av subsidiaritet. Exempelvis har *förolämpning* enligt 5 kap. 3 § BrB utelämnats efter att det klarlagts att förtal kunnat aktualiseras.³¹

Resultatet av avvägningen är en indelning utifrån brottstyp enligt avsnitten 2.2, 2.3 och 2.4 där respektive brottstyps mest relevanta brott utreds. I avsnitt 2.2 undersöks sexualbrottet *sexuellt ofredande*; i avsnitt 2.3 undersöks fridsbrotten *kränkande fotografering*, *olaga integritetsintrång* och *ofredande*; i avsnitt 2.4 undersöks slutligen ärekränkingsbrottet *förtal*. I avsnitt 2.2 görs även en särskild redogörelse för rätten till sexuell integritet, vilket motiveras mot bakgrund av det faktum att denna rätt inte är uttryckligt definierad i svensk rätt.

I avsnitten 5 och 6.1 analyseras problemställningens förhållande till undersökningen i detta avsnitt. Detta innebär att avsnitten syftar till att tillämpa gällande rätt på problemställningen, utifrån vad som framgår av avsnitt 2. Därför tas ställning till framställningens respektive spridningens tillämplighet på respektive brottsrubricering i arbetets deskriptiva delar endast vid de tillfällen då sådant ställningstagande finner direkt stöd i traditionellt accepterade rättskällor. Detta beslut tas för att undanröja subjektiva tolkningar av gällande rätt i arbetets utredande avsnitt.

2.2 Framställning som sexualbrott

³⁰ Prop. 2021/22:231 s. 26.

³¹ Som framgår av första ledet i 5 kap. 3 § BrB är paragrafen subsidiär till 5 kap. 1–2 §§ BrB.

2.2.1 Rätten till sexuell integritet: självklar, men odefinierad
Diskursen om rätten till sexuell integritet är både återkommande under kontinuerlig utveckling inom svensk straffrätt. Första gången begreppet i svensk rätt diskuterades som legitimt skyddsintresse var i SOU 1953:14. I betänkandet anfördes bland annat att man avsåg att ”bereda straffrättsligt skydd för barn och ungdom mot sexuella kränkningar samt att i övrigt värna individens integritet i sexuellt hänseende”.³² I samma stycke anges emellertid en särskiljning mellan våldtäkter i heterosexuella och homosexuella sammanhang, där enbart våldtäkter med en manlig förövare och kvinnligt brottsoffer ansågs straffvärda.³³ Sexuell integritet som skyddsintresse kan därmed utläsas ur uttalandet, men vidden av rätten är begränsad och beroende av personliga egenskaper.

Ett utvecklat perspektiv på rätten till sexuell integritet framfördes i SOU 1982:61. I betänkandet hänvisar kommittén till att ”[d]et gäller att inpränta att varje människa har rätt till sexuell integritet och att man måste respektera när en annan människa avböjer sexuella inviter”.³⁴ Till skillnad från uttalandet i SOU 1953:14 görs därmed en uttrycklig hänvisning till varje persons sexuella självbestämmanderätt, och en koppling mellan denna rätt och integritet. Kommittén hänvisar även till en eftersträvan att uppnå ökad jämställdhet mellan könen, samt att man vill ”göra rent hus” med den enligt kommittén föråldrade uppfattningen om att kvinnan tillhör mannen.³⁵ En följd av detta som presenterades i den efterföljande propositionen var att våldtäktsbrottet skulle vara könsneutralt och ”därmed i första hand [ta] sikte på den allvarliga kränkning av offrets personliga och sexuella integritet som gärningen innebär”.³⁶ Istället för ett fokus på kränkningens allvar som beroende av personliga egenskaper menar regeringen i uttalandet att kränkningen är av ”principiellt samma slag”, varpå särskiljningen mellan könen utesluts.³⁷ Rätten till sexuell integritet kan därmed efter uttalandet anses ha blivit mer vidsträckt jämfört med tidigare uttalanden.

Under det tidiga 2000-talet genomgick både sexualbrotten och synen på sexuell integritet som skyddsintresse en reform. I utredningsbetänkandet SOU 2001:14 framhövs att sexuell integritet och självbestämmanderätt var de viktigaste skyddsintressena i förhållande till sexualbrott.³⁸ Betänkandet innehöll ett uttryckligt ställningstagande om att synen på sexualbrott har utvecklats efter ovanstående uttalanden.³⁹ Kommittén menade att ”regleringen av sexualbrotten bör fästa mindre avseende vid vilken sexualhandling det varit

³² SOU 1953:14 s. 228.

³³ Ibid. s. 229.

³⁴ SOU 1982:61 s. 62.

³⁵ Ibid.

³⁶ Prop. 1983/84:105 s. 67.

³⁷ Ibid.

³⁸ SOU 2001:14 s. 13.

³⁹ Ibid. s. 108.

frågan om och mer ta fasta på den sexuella kränkningen och dess art”.⁴⁰ Uttalet visar en avsikt att kriminalisera kränkningarna på grund av att de är just kränkningar, istället för att fokus riktas mot den fysiska handlingen.

Betänkandets ställningstagande kan betraktas som ett resultat av ett föregående kommittédirektiv från 1998. Där underströk kommittén ambitionen om ett ”så heltäckande” skydd som möjligt för den sexuella integriteten.⁴¹ Detta synsätt bekräftades vidare i sexualbrottsreformen från 2005, där syftet med reformen uttryckligen benämndes vara att ”förstärka och tydliggöra varje människas absoluta rätt till personlig och sexuell integritet och sexuellt självbestämmande”.⁴² Vad gäller kränkningar av den sexuella integriteten såsom var avsedda att träffas av nuvarande 6 kap. 10 § 2 st. BrB anförde regeringen att det krävdes att kränkningen i fråga på något sätt behövde syfta till att ”reta eller tillfredsställa gärningsmannens sexualdrift”.⁴³ Sammantaget ökar fokus vid kränkningens karaktär jämfört med handlingens fysiska förfarande ytterligare.

År 2018 genomgick svensk rätt en samtyckesreform, och inom denna anfördes den syn på den sexuella integriteten som torde vara aktuell för gällande rätt; sexuella övergrepp är ”ett extremt och oacceptabelt uttryck för bristande respekt för en annan människas självklara rätt till personlig och sexuell integritet och sexuellt självbestämmande”.⁴⁴ I samma uttalande klargjorde regeringen explicit att samhället har en plikt att skydda befolkningen mot alla former av sexuella kränkningar samt att rättsväsendet behöver god kunskap och förståelse för sexualbrottsrelaterade frågor.⁴⁵

Att övergrepp kan ske på distans uppmärksammades av 2014 års sexualbrottskommitté, i det efterföljande utredningsbetänkandet och i den därefter följande propositionen.⁴⁶ Frågan återupptogs i prop. 2021/22:231, där det särskilt påpekades att samhället digitaliserats och i hög grad integrerat internet med vardagen.⁴⁷ Där presenterades en målsättning om en lagstiftning som anpassats efter den tekniska utvecklingen i syfte att fortsätta arbetet med att skapa ett heltäckande skydd mot sexuella kränkningar.⁴⁸ Målsättningen utmynnade i ett förslag om straffskärpning för sexualbrott på distans, med utvidgning av våldtäkt och sexuellt övergrepp till att omfatta även ”den som förmår en person som inte deltar frivilligt att företa eller tåla en sådan sexuell handling som avses i respektive straffbestämmelse”.⁴⁹ I regeringens skäl för

⁴⁰ SOU 2001:14 s. 13.

⁴¹ Dir. 1998:48.

⁴² Prop. 2004/05:45 s. 21.

⁴³ Ibid. s. 148. Se även avsnitt 2.2.2.

⁴⁴ Ibid. s. 15.

⁴⁵ Ibid. s. 15.

⁴⁶ Dir. 2014:123; SOU 2016:60; prop. 2017/18:177.

⁴⁷ Prop. 2021/22:231 s. 18–19.

⁴⁸ Ibid. s. 19.

⁴⁹ Ibid. s. 21.

förslaget angavs att studier visat att barn som utsätts för sexuella övergrepp över internet uppvisar samma symptom som barn som utsätts för sexuella övergrepp utanför internet.⁵⁰

Parallellt med arbetet kring sexuell integritet tillsattes kommittén för teknologisk innovation och etik (Komet) år 2018 och genomförde ett arbete som resulterade i SOU 2022:68 om policyutveckling. Syftet med betänkandet var att se till att spridning av ny teknik sker på ett långsiktigt tryggt sätt utan att utvecklingen hämmas.⁵¹ I betänkandet framhävde Komet att teknikutvecklingen måste matchas med relevanta åtgärder för att säkerställa personlig integritet och nationell säkerhet, för att undvika att andra mål i samhället riskeras.⁵² Eftersom Komets uppdrag inriktades på tvärspektoriell policyutveckling saknades frågor om sexuell integritet, men betänkandet innehöll utredningar om artificiell intelligens, maskininlärning och deepfakes i andra sammanhang.

2.2.2 6 kap. 10 § 2 st. BrB

Sexuellt ofredande är ett brott enligt 6 kap. 10 § 2 st. BrB.⁵³ Den del av brottet som aktualiseras för utredningen av framställning av manipulerat intimt material är att *genom handlande ofreda en person på ett sätt som är ägnat att kränka personens sexuella integritet*.⁵⁴ Gärningen måste, för att uppfylla alla rekvisit, även uppfylla vissa kvalifikationskrav för att betraktas som sexuellt ofredande. För att möjliggöra en analys av paragrafens tillämplighet på framställning av manipulerat intimt material behöver en sammanställning av hur rekvisiten hanterats i praxis göras.

I NJA 2017 s. 393 aktualiserades bland annat frågan om sexuellt ofredande genom handlande utan fysisk beröring. Den tilltalade hade enligt gärningsbeskrivningen utsatt brottsoffret för sexuellt ofredande ”genom att föra in sin mobiltelefonkamera under hennes kjol och fotografera hennes underliv” på en tunnelbanestation.⁵⁵ Det huvudsakliga rättsliga problemet var huruvida det krävdes att brottsoffret uppfattade gärningspersonens angrepp för att det skulle vara fråga om sexuellt ofredande enligt andra ledet i 6 kap. 10 § 2 st. BrB.

Högsta domstolen underströk inledningsvis det uttalande som gjorts i prop. 2004/05:45 om varje människas ovillkorliga rätt att vara fredad från oönskade angrepp som kränker den sexuella integriteten.⁵⁶ Därutöver menade Högsta

⁵⁰ Prop. 2021/22:231 s. 24.

⁵¹ SOU 2022:68 s. 35; Dir. 2018:85.

⁵² SOU 2022:68 s. 144.

⁵³ Med anledning av arbetets avgränsning berörs endast sexuellt ofredande mot vuxna, varför första stycket exkluderas från redogörelsen.

⁵⁴ 6 kap. 10 § 2 st. BrB. Därmed utreds blottning eller sexuellt ofredande genom ord i relation till manipulerat intimt material inte.

⁵⁵ NJA 2017 s. 393 p. 1.

⁵⁶ Ibid. p. 7.

domstolen att bedömningen av vad som ska anses vara *ägnat att* kränka den sexuella integriteten ska vara objektiv, men att subjektiva omständigheter kan ges visst utrymme i den bedömningen.⁵⁷ Det är av samma anledning inte heller avgörande huruvida den utsatte i det enskilda fallet känner sig kränkt av gärningen.⁵⁸

Ett av kvalifikationskraven som nämns är kravet på sexuell inriktning genom att gärningen ska syfta till att reta eller tillfredsställa gärningspersonens sexualdrift, som nämndes i prop. 2004/05:45 och som därefter varit föremål för kritik i efterkommande sammanhang.⁵⁹ Högsta domstolen fastslog i relation till detta att det förvisso förelåg ett krav på *sexuell inriktning eller prägel*, men att ägnat att-rekvisitet inte skulle uppfattas som så, att gärningspersonens individuella syften avgjorde straffbarheten.⁶⁰ Att bedömningen ska göras på objektiva grunder betyder därmed att det inte krävs att den tilltalade har haft uppsåt att kränka den sexuella integriteten i sig; kravet för uppfyllandet av rekvisitet avser uppsåt till det objektiva handlandet.

Med hänsyn till den huvudsakliga frågan i målet hänvisade Högsta domstolen till 4 kap. 7 § BrB om ofredande samt att det i regel krävs att den angripne uppfattar angreppet när det företas för att handlingen ska vara en brottslig gärning.⁶¹ Detta fastslogs i NJA 2008 s. 946, ett fall om ljud- och bildupptagning genom dold kamerautrustning i hemmet utan den utsattes vetskap. Högsta domstolen menade där att ofredanderekvisitet inte uppfyllts, eftersom den utsatte inte hade uppfattat angreppet när det företogs.⁶² I kommentar till detta anförde Högsta domstolen i rättsfallet från 2017 att den angripne inte nödvändigtvis måste uppfatta gärningen under samma tid som angreppet företas; både beträffande sexuellt ofredande och ofredande måste det finnas utrymme för framkallande av en fridskränkning vid ett senare tillfälle än själva gärningstillfället.⁶³ Därmed ska det inte (redan på basis av legalitetsskäl) anses uteslutet att gärningar som inte uppfattas av den angripne inte omfattas av fridskränkningar, även om det krävs en rimlig avgränsning av kriminaliseringen.⁶⁴

Beträffande sexuellt ofredande specifikt fastslog Högsta domstolen i NJA 2017 s. 393 följande om ofredanderekvisitet och den sexuella integriteten. Gärningar som kränker den enskildes sexuella självbestämmanderätt kan företas, även om den utsatte är oförmögen att uppfatta angreppet. Därför är det inte nödvändigt för tillämpligheten av 6 kap. 10 § 2 st. BrB att den utsatte uppfattar angreppet när det företas. Den sexuella integriteten förtjänar ett

⁵⁷ NJA 2017 s. 393 p. 8–9.

⁵⁸ Ibid. p. 8; prop. 2004/05:45 s. 149.

⁵⁹ Prop. 2004/05:45 s. 148; NJA 2017 s. 393 p. 10.

⁶⁰ NJA 2017 s. 393 p. 12.

⁶¹ Ibid. p. 13.

⁶² NJA 2008 s. 946.

⁶³ NJA 2017 s. 393 p. 15.

⁶⁴ Ibid. p. 16.

starkare skydd än den kroppsliga integriteten i övrigt. Argumentationen som fördes i NJA 2008 s. 946 utesluter därmed inte en mer vidsträckt tolkning av ofredanderekvisitet gällande sexuell integritet. Det faktum att den tilltalade förde upp sin hand i omedelbar närhet av brottsoffrets underliv kunde sammantaget jämföras med handlande som innebar fysisk beröring. Därmed kan handlande utan egentlig fysisk beröring uppfylla ofredanderekvisitet i 6 kap. 10 § 2 st. BrB. Den tilltalade fälldes i NJA 2017 s. 393 slutsatsvis för sexuell ofredande.⁶⁵

I NJA 2018 s. 443 stod den tilltalade åtalad för sexuell ofredande (alternativt ofredande) genom att ha smekt den utsatte på benen och uttalat att ”det var mysigt att hon var här” eller något liknande.⁶⁶ Den huvudsakliga frågan för Högsta domstolen var huruvida dessa handlingar uppfyllde det nämnda kravet på sexuell inriktning eller prägel.⁶⁷

Högsta domstolen menade att kvalifikationskravet fordrar individuella bedömningar i varje enskilt fall. Det som i ett fall kan betraktas som en sexuell inriktning kan i andra fall sakna sexuell koppling.⁶⁸ I detta fall ansåg Högsta domstolen att handlandet – att smeka målsäganden på underbenet och uttrycka att han tyckte det var mysigt att hon var där – inte karakteriserades av vad som typiskt sett har en tydlig sexuell inriktning eller prägel.⁶⁹ Inte heller ansåg Högsta domstolen att handlandet utgjorde en sådan kännbar fridskränkning som krävdes för ofredande.⁷⁰ Därför frikändes den tilltalade.

I ett liknande fall från Högsta domstolen åtalades den tilltalade för sexuell ofredande för att, enligt gärningsbeskrivningen, ha smekt målsäganden på insidan av låret.⁷¹ Om kränkningar av den sexuella integriteten anförde Högsta domstolen här att bedömningen av vad som kan anses ägnat att kränka den sexuella integriteten är föränderlig.⁷² I övrigt resulterade rättsfallet emellertid i samma slutsats; det var inte fråga om en tillräckligt tydlig sexuell inriktning eller prägel, varpå den tilltalade frikändes.⁷³

Frågan om kvalifikationskravet uppstod även i ett tidigare rättsfall från Högsta domstolen, som dock avsåg sexuell ofredande genom ord.⁷⁴ Enligt gärningsbeskrivningen hade den tilltalade upprepade gånger försökt förmå målsäganden att ha sex med den tilltalade mot ersättning.⁷⁵ Yttrandet ansågs uppfylla kvalifikationskravet med anledning av den ostridiga sexuella

⁶⁵ NJA 2017 s. 393 p. 23–27.

⁶⁶ NJA 2018 s. 443 p. 1.

⁶⁷ Ibid. p. 8.

⁶⁸ Ibid. p. 13.

⁶⁹ Ibid. p. 19.

⁷⁰ Ibid. p. 20.

⁷¹ NJA 2018 s. 1091 p. 1.

⁷² Ibid. p. 12.

⁷³ Ibid. p. 19–21.

⁷⁴ NJA 2016 s. 129.

⁷⁵ Ibid. p. 1.

inriktningen av yttrandet.⁷⁶ Den tilltalade fälldes därför för sexuellt ofredande av Högsta domstolen.

2.2.3 Summering

Fokus vid bedömningen av ett handlandes straffbarhet under 6 kap. 10 § 2 st. BrB ligger på kränkningens karaktär snarare än gärningens rent objektiva förfarande. Flera exempel på brottets dynamiska utveckling återfinns i rättsfallen. I NJA 2017 s. 393 fastslogs för det första att gärningen inte nödvändigtvis behöver uppfattas av den utsatte för att ofredanderekvisitet ska anses uppfyllt. I NJA 2018 s. 443 fastslogs för det andra att kvalifikationskravet fordrar individuella bedömningar i varje enskilt fall. I NJA 2018 s. 1091 underströks slutligen att bedömningen är föränderlig. Därmed framhävs en utveckling i riktning mot att ofredandets kränkande karaktär ges större betydelse jämfört med dess strikt fysiska omständigheter.

2.3 Framställning och spridning som fridsbrott

2.3.1 4 kap. 6 a § BrB

Kränkande fotografering är kriminaliserat genom 4 kap. 6 a § BrB. Den brottsliga gärningen består i att ”[d]en som olovligen med tekniskt hjälpmedel i hemlighet tar upp bild av någon som befinner sig inomhus i en bostad eller på en toalett, i ett omklädningsrum eller ett annat liknande utrymme” döms för brottet. Bestämmelsen är teknikneutral, och tar därmed sikte på såväl fotografering som annan bildupptagning.⁷⁷ I propositionen beskriver regeringen vad som kan likställas med sådan upptagning: ”fotografering och annan bildupptagning med såväl analog som digital teknik, exempelvis fotografering med systemkamera eller kamera i mobiltelefon, inspelning med videoteknik samt bildupptagning med webbkamera eller tv-kamera för direktsändning”.⁷⁸ Vid bedömning av hur manipulerat intimt material relaterar till brottet är det således framställning som är av relevans för undersökningen.

I NJA 2022 s. 1034 underströk Högsta domstolen att avsikten med kriminaliseringen var att ”en så restriktiv utformning att den blir tillämplig endast på vissa platser där det framstår som verkligt angeläget att undvika eller beivra intrång i den personliga integriteten och där behovet av rättsskydd är särskilt stort” skulle omfattas.⁷⁹ Enligt propositionen är det fråga om bildupptagning på sådana platser som tillhör den enskildes personliga sfär, vilket innebär att det snarare handlar om omständigheterna för bildupptagningen än vad som

⁷⁶ NJA 2016 s. 129 p. 14.

⁷⁷ Prop. 2012/13:69 s. 23 och 39.

⁷⁸ Ibid. s. 39.

⁷⁹ NJA 2022 s. 1034 p. 6.

fångas upp av bildupptagningen.⁸⁰ Det kan därmed konstateras att den kriminaliserade gärningen fordrar ett faktiskt fotograferande eller filmande.⁸¹

För straffbarhet krävs sammantaget en konkret bildupptagning, där omständigheterna för bildupptagningen utgör ett intrång i den personliga integriteten där behovet av rättsskydd är särskilt stort.

2.3.2 4 kap. 6 c–d §§ BrB

Olaga integritetsintrång är en av brottsbalkens nyare kriminaliseringar, och syftar bland annat till att omfatta hämndpornografi.⁸² Kriminaliseringen har därtöver för avsikt att skydda spridning av sådana uppgifter som den enskilde typiskt sett har ett starkt intresse för att antingen hålla för sig själv eller själv avgöra vem eller vilka som får ta del av uppgifterna.⁸³ Brottet är graderat, med en grov rubricering i 4 kap. 6 d § BrB. Bedömningen vid gradering av brottet baseras enligt andra stycket i 4 kap. 6 d § BrB på huruvida ”gärningen med hänsyn till bildens eller uppgiftens innehåll eller sättet för eller omfattningen av spridningen var ägnad att medföra mycket allvarlig skada för den som bilden eller uppgiften rör”.

Olaga integritetsintrång är indelat i fem alternativa punkter som anses utgöra ett intrång i någon annans privatliv, varav punkterna 1 och 5 är av särskild relevans för spridning av manipulerat intimt material. För att sådan spridning som beskrivs i punkterna ska anses utgöra ett sådant intrång krävs att spridningen sker mot den andres vilja, i strid med ett förtroende eller i vart fall utan den andres giltiga samtycke.⁸⁴ Utöver att en av punkterna måste uppfyllas krävs, för att ett förfarande ska utgöra ett straffbart intrång i privatlivet, att denna spridning anses ”ägnad att medföra allvarlig skada för den som bilden eller uppgiften rör”.⁸⁵ I andra stycket finns en försvarlighetsbedömning.⁸⁶

Punkt 1 avser ”bild på eller annan uppgift om någons sexualliv”.⁸⁷ Exempelvis omfattas hämndpornografi, bilder av blottade könsorgan eller andra bilder av tydlig sexuell natur, eller känsliga uppgifter om någons sexualitet eller sexualliv (exempelvis detaljrika uppgifter om sexuella preferenser eller kontakter).⁸⁸

⁸⁰ Prop. 2012/13:69 s. 18.

⁸¹ NJA 2022 s. 1034 p. 5.

⁸² 4 kap. 6 c § BrB; prop. 2016/17:222 s. 34. Se även avsnitt 4.1.1 för närmare redogörelse om hämndpornografi.

⁸³ NJA 2020 s. 917 p. 8; prop. 2016/17:222 s. 34.

⁸⁴ Prop. 2016/17:222 s. 94.

⁸⁵ 4 kap. 6 c § 1 st. BrB.

⁸⁶ 4 kap. 6 c § 2 st. BrB.

⁸⁷ 4 kap. 6 c § 1 st. 1 p. BrB

⁸⁸ Prop. 2016/17:222 s. 34 och 95.

Punkt 5 avser ”bild på någons helt eller delvis nakna kropp”.⁸⁹ Likt punkt 1 kan detta avse bilder av sexuell natur. Det föreligger därmed viss överlappning mellan punkterna 1 och 5. Till skillnad från punkt 1 ställs dock inget krav på att materialet ska ha sådan tydlig sexuell natur. En bild av någons helt eller delvis nakna kropp bedöms därmed tillhöra den privata sfären, alldeles oavsett huruvida det berör den utsattes sexualliv eller inte.⁹⁰ Några exempel på vad som träffas av punkten är bilder av någon som duschar, byter om eller besöker toalett; dessa omfattas i regel av punkt 5 istället för 1, eftersom de typiskt sett saknar tydlig sexuell natur.⁹¹

Beträffande kravet på spridning framgår det direkt av paragrafen att straffbarhet fordrar spridning. Med detta avses att uppgifterna tillgängliggörs för fler än ett fåtal personer; det krävs dock inte att dessa personer faktiskt har tagit del av uppgifterna.⁹² Beträffande kravet på att spridningen ska ha varit ägnad att medföra allvarlig skada för den som uppgiften rör, är utgångspunkten för straffbarhet att det är fråga om sanna och korrekta uppgifter.⁹³ Däremot lämnas visst utrymme för spridning av sådant material som är ”ändrat, omstuvat eller på annat sätt manipulerat”.⁹⁴ Hur vidsträckt detta utrymme är framgår inte av förarbeten eller praxis, men med utgångspunkt i regeringens uttalande torde det vara fråga om sådana uppgifter som i vart fall i huvudsak är sanna.

2.3.3 4 kap. 7 § BrB

2.3.3.1 *Särskiljning mellan ofredande och sexuellt ofredande*

Ofredande regleras i 4 kap. 7 § BrB, och innehåller viss överlappning med sexuellt ofredande enligt 6 kap. 10 § 2 st. BrB.⁹⁵ Till skillnad från sexuellt ofredande är det emellertid fråga om kännbara fridskränkningar i allmänhet och inte enbart kränkningar av den sexuella integriteten. Ofredande kan därmed tillämpas på fridskränkningar som inte uppfyller den sexuella inriktning eller prägel som krävs för ett sexuellt ofredande, men som ändå bedöms utgöra kännbara fridskränkningar. Av samma anledning ska det faktum att båda brotten innehåller använder termen ofredande inte tolkas som så, att sexuellt ofredande enligt 6 kap. 10 § 2 st. BrB är en mer kvalificerad form av ofredande enligt 4 kap. 7 § BrB. Detta beror på att skyddsintresset för sexuellt ofredande är den enskildes sexuella integritet, medan ofredande syftar till att skydda den enskilde mot fridsstörande gärningar.⁹⁶

2.3.3.2 *Ofredandebrottet*

⁸⁹ 4 kap. 6 c § 1 st. 5 p. BrB.

⁹⁰ Prop. 2016/17:222 s. 35.

⁹¹ Ibid. s. 95.

⁹² Ibid. s. 33 och 95.

⁹³ Ibid. s. 95.

⁹⁴ Ibid. s. 94.

⁹⁵ Se avsnitt 2.2.2 om sexuellt ofredande; NJA 2017 s. 393; NJA 2018 s. 443.

⁹⁶ NJA 2018 s. 443 p. 18.

Av 4 kap. 7 § BrB följer att "[d]en som fysiskt antastar någon annan eller utsätter någon annan för störande kontakter eller annat hänsynslöst agerande döms, om gärningen är ägnad att kränka den utsattes frid på ett kännbart sätt, för *ofredande* till böter eller fängelse i högst ett år". Relevant för framställning av manipulerat intimt material är i detta fall att utsätta någon annan för *annat hänsynslöst agerande*. Frågan för utredningen är om framställningen kan anses utgöra sådant hänsynslöst agerande.

2.3.3.2.1 *Annat hänsynslöst agerande*

En ändring av 4 kap. 7 § BrB trädde i kraft 2018, vilket medförde en viss modernisering av paragrafen.⁹⁷ I förarbetena anfördes att den dåvarande exemplifieringen var föråldrad och begränsande i förhållande till tillvägagångssätten för straffvärda fridskränkningar.⁹⁸ I utredningsbetänkandet och i propositionen föreslogs det därför att paragrafens lydelse skulle ändras för att på ett tydligare sätt omfatta nya kommunikationsvägar, som därmed ökar det straffrättsliga skyddet mot angrepp på internet.⁹⁹

Högsta domstolen menade i NJA 2022 s. 667 att en handling, för att bedömas som ett hänsynslöst agerande, på ett påtagligt sätt måste avvika från vad som är socialt godtaget.¹⁰⁰ I propositionen till den ändrade lydelsen av 4 kap. 7 § BrB exemplifierade regeringen med "att allvarligt skrämja eller störa någon genom t.ex. höga ljud eller pyroteknik, att filma en naken person så att denne märker det eller att filma någon på ett påträngande sätt" och "mer subtila kontakter som t.ex. att någon följer efter någon annan eller återkommande står utanför någons bostad".¹⁰¹ Andra exempel som presenterades var "att med emfas uppmana någon att ta livet av sig eller att framföra grova och detaljerade kränkningar av sexualiserad eller våldsam natur". Gemensamt för samtliga exempel är i propositionen att agerandet uppfattas av den som utsätts.¹⁰² Därmed kan vägledning i vad som ska betraktas som avvikande från det socialt godtagna tas från de presenterade exemplen i propositionen. Det kan dock anmärkas att det här är fråga om en exemplifiering och inte en uttömmande lista.

2.3.3.2.2 *Ägnad att kränka den utsattes frid på ett kännbart sätt*

En kännbar fridskränkning kan uppstå av såväl angrepp på den fysiska och rumsliga sfären som störningar av lugn, harmoni och sinnestillstånd.¹⁰³ I tidigare rättspraxis har Högsta domstolen visat viss återhållsamhet i förhållande till fridskränkningar som inte utgör ett direkt fysiskt antastande. Exempelvis anförde Högsta domstolen i NJA 1992 s. 594, efter att ha filmat ett samlag

⁹⁷ SFS 2017:1136.

⁹⁸ Se exempelvis prop. 2016/17:222 s. 61.

⁹⁹ SOU 2016:7 s. 382; prop. 2016/17:222 s. 57.

¹⁰⁰ NJA 2022 s. 667 p. 11.

¹⁰¹ Prop. 2016/17:222 s. 62.

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ Ibid. s. 60–61.

med en kvinna och därefter visat filmen för flera utomstående personer, att det saknades ett generellt förbud mot sådana handlingar. Högsta domstolen konstaterade dock att det var djupt integritetskränkande för den utsatte. Den tilltalade fälldes till ansvar för grovt förtal med anledning av att han visat filmen för utomstående. En liknande argumentation fördes i NJA 1996 s. 418, som dock avsåg i första hand sexuellt utnyttjande och i andra hand sexuellt ofredande. I detta fall stod den tilltalade åtalad för att ha filmat, fotograferat, rört vid den utsattes könsorgan och onanerat och fått utlösning på hennes mage och könsorgan när hon sov, men friades i avsaknad av sexuellt umgänge samt att handlingen inte ansågs anstötlig.¹⁰⁴

Likt ovannämnda rättsfall hänvisade Högsta domstolen återigen till avsaknaden av generellt förbud mot att utan samtycke filma någon annan i NJA 2008 s. 946.¹⁰⁵ Därutöver underströk Högsta domstolen att kännbara fridskränkningar ”förutsätter att den angripne uppfattat angreppet när detta företogs”.¹⁰⁶ Det saknades omständigheter som styrkte att de utsatta skulle ha varit medvetna om att den dolda kamerautrustningen användes, varvid Högsta domstolen menade att det inte kunde göras gällande att det var fråga om en kännbar fridskränkning när gärningen företogs.¹⁰⁷ Denna tolkning av rekvisitet kan återföras dels på tidigare förarbetsuttalanden, exempelvis i SOU 1953:14 och prop. 1962:10, dels de före SFS 2017:1136 i 4 kap. 7 § BrB listade exemplen.¹⁰⁸ Som anfördes i NJA 2017 s. 393 måste dock visst utrymme för en mer vidsträckt tolkning än att den angripne måste uppfatta angreppet *samtidigt* som gärningen företas lämnas.¹⁰⁹ Inom denna mer vidsträckta tolkning måste emellertid en tydlig orsakskedja som omfattas av gärningspersonens uppsåt återfinnas.¹¹⁰ Högsta domstolen underströk härvid att, för det fall en mer vidsträckt tolkning ska tillåtas, denna tolkning avgränsas till att enbart avse fridskränkningar av viss kvalitet i syfte att undvika att det straffbara området blir ”alltför omfattande”.¹¹¹ Ett av Högsta domstolen angivet exempel på detta är att gärningspersonen översänder e-post till den angripne, som den angripne uppfattar först när denne nästa gång loggar in på sitt e-postkonto.¹¹² Ett av regeringen angivet exempel är när den angripne inte uppfattar angreppet på grund av sömn eller medvetlöshet.¹¹³

Efter ändringen av paragrafen är avsikten att en helhetsbedömning av den kännbara fridskränkningen ska göras, vilket teoretiskt sett innebär att alla

¹⁰⁴ NJA 1996 s. 418. Nämnvärt är att bildupptagningen i gällande rätt hade varit straffbar genom 4 kap. 6 a § BrB samt att gärningen i övrigt i ljuset av sexualbrottsreformer hade kunnat bedömas annorlunda.

¹⁰⁵ Se avsnitt 2.2.2 för närmare beskrivning av rättsfallets sakomständigheter.

¹⁰⁶ NJA 2008 s. 946.

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ SOU 1953:14 s. 169; prop. 1962:10 s. B 116.

¹⁰⁹ NJA 2017 s. 393 p. 15; se även avsnitt 2.2.2.

¹¹⁰ Ibid. p. 15–16.

¹¹¹ Ibid. p. 16.

¹¹² Ibid. p. 15.

¹¹³ Prop. 2016/17:222 s. 100.

hänsynslösa ageranden som utgör kännbara fridskränkningar kan omfattas av paragrafen.¹¹⁴ Däremot föreligger ett visst kvalifikationskrav för att fridskränkningen ska betraktas som kännbar och därmed straffvärd.¹¹⁵ Exempelvis är handlingar som är ovälkomna, otrevliga eller obehagliga men som den enskilde rimligen bör tåla inte straffvärda.¹¹⁶ Det krävs därutöver inte bara att det är fråga om en kännbar fridskränkning, utan även att denna kännbara fridskränkning karakteriseras av hänsynslöshet.¹¹⁷

2.3.3.3 *Summering*

För det första är särskiljningen mellan 4 kap. 7 § BrB och 6 kap. 10 § 2 st. BrB karakteriserad främst av det faktum att det är fråga om skilda skyddsintressen. Det är med hänsyn till detta inte fråga om en direkt hierarkisk relation mellan brotten, även om det bör anmärkas att sexuellt ofredande har en högre straffskala.

För det andra har reformen av 4 kap. 7 § BrB onekligen öppnat upp för en mer vidsträckt tolkning av brottet genom *annat hänsynslöst agerande*. Av reformen följer en modernisering som i större utsträckning än tidigare tillåter att brottet omfattar gärningar begångna på internet; fokus skiftar därmed från i huvudsak rent fysiska ofredanden till helhetsbedömningar i varje enskilt fall. Av NJA 2017 s. 393 följer uttryckligen att ofredande i huvudregel förutsätter att den angripne uppfattar angreppet när det företas, men att det inte redan på basis av legalitetsskäl utesluts att en mer vidsträckt tolkning görs. Det finns därmed teoretiska förutsättningar för fullbordat ofredande även om den angripne inte uppfattar angreppet i samband med att det företas. I dessa fall krävs emellertid en orsakskedja där den kännbara fridskränkningen framkallas vid ett senare tillfälle och gärningspersonens uppsåt täcker hela detta förfarande. Mot bakgrund av de uppställda kraven och det angivna exemplet torde detta dock vara föremål för restriktiv tillämpning. Rättsläget är därmed klart i den meningen att fullbordat ofredande fordrar en kännbar fridskränkning där den angripne uppfattar angreppet, även om den angripne uppfattar angreppet vid ett senare tillfälle.

2.4 Spridning som ärekränkingsbrott

2.4.1 5 kap. 1–2 §§ BrB

Förtal är kriminaliserat genom 5 kap. 1 § BrB. Brottet är graderat, med en grov motsvarighet i 5 kap. 2 § BrB där särskild beaktning vid bedömningen ska tas för huruvida ”gärningen med hänsyn till uppgiftens innehåll eller sättet för eller omfattningen av spridningen eller annars var ägnad att medföra allvarlig skada”. I 5 kap. 1 § 2 st. BrB finns en ansvarsfrihetsregel genom ett

¹¹⁴ Prop. 2016/17:222 s. 61 och 63.

¹¹⁵ Jfr exempelvis NJA 2017 s. 393 p. 16.

¹¹⁶ Prop. 2016/17:222 s. 59.

¹¹⁷ NJA 2022 s. 667 p. 9.

försvarlighetsundantag, om yttrandefrihet vid intressekollisioner och andra privilegierade situationer.¹¹⁸ Om en sådan bedömning ger resultatet att handlingen var försvarlig, ska ansvar inte ådömas. Sanningshalten kan, även om den inte är ensamt avgörande, ha viss betydelse för bedömningen.¹¹⁹ Förtal är inte bara ett brott i brottsbalkens mening, utan även ett yttrandefrihetsbrott genom 5 kap. 1 § YGL i förening med 7 kap. 3 § TF. Den del av det normalgradiga brottet som är relevant för manipulerat intimt material är lämnande av ”uppgift som är ägnad att utsätta [den utpekade] för andras missaktning”.¹²⁰ Med anledning av rekviritet om lämnande av uppgift, som fordrar spridning, är därmed endast spridning av manipulerat intimt material relevant för förtalsbrotten.

2.4.1.1 *Uppgift som är ägnad att utsätta denne för andras missaktning*

Att en uppgift lämnas av gärningspersonen är en nödvändig förutsättning för att kunna fällas ansvar för förtal. En *uppgift* kan vara ett uttalande som har en viss bestämdhet. Det kan exempelvis avse uttalanden om något som den utsatte gör, har gjort eller kan göra. Även andra uttalanden, exempelvis att utpeka någon som grovt ohederlig, kan utgöra uppgifter.¹²¹

Uttalanden som är rena värdeomdömen utan påståenden om fakta eller omständigheter kan därmed inte betraktas som förtalsgrundande uppgifter. Att värdera, kritisera eller diskutera med avstamp i moraliska eller ideologiska utgångspunkter är därmed i huvudregel inte förtalsgrundande, om inte uttalandet i fråga också innehåller eller ger uttryck för uppgifter. Däremot, om det är fråga om ett uttalande som innefattar både värdeomdömen och fakta eller omständigheter, kan detta utgöra en förtalsgrundande uppgift.¹²²

Rena värdeomdömen är således uttalanden som tydligt förmedlar en åsikt utan att förenas med påståenden om fakta eller omständigheter. Om en person uttalar att denne anser att en viss politiker är en ”äcklig och ful människa” är detta ett rent värdeomdöme, som alltså inte ensamt utgör en förtalsgrundande uppgift.¹²³

Följaktligen är det av särskild betydelse att utreda sammanhanget för uttalandet. Högsta domstolen exemplifierar denna gränsdragning med att beskylla någon för att vara nazist eller svindlare. Om ett sådant uttalande görs i förhållande till att den utsatte har kopplingar som stödjer en sådan mening, oaktat

¹¹⁸ 5 kap. 1 § 2 st. BrB; 7 kap. 3 § 3 st. TF; NJA 2022 s. 1136 p. 13. Se närmare avsnitt 1.6 om avgränsningar relaterade till tryck- och yttrandefrihet.

¹¹⁹ NJA 2022 s. 1136 p. 16.

¹²⁰ 5 kap. 1 § 1 st. BrB.

¹²¹ NJA 2022 s. 1136 p. 15.

¹²² Ibid. p. 17–18.

¹²³ Schultz (2012) s. 224.

huruvida dessa kopplingar är verkliga eller förmenade, kan det vara fråga om en förtalsgrundande uppgift.¹²⁴

Uppgifter kan lämnas på andra sätt än genom muntliga eller skriftliga uttalanden. Uppgifter kan även lämnas genom bilder, gester eller på andra sätt. Inte heller behöver det vara en uppgift i klartext, exempelvis kan implikationer av omständigheter omfattas. Därmed är helhetsintrycket av betydelse för bedömningen av huruvida något ska anses vara en förtalsgrundande uppgift.¹²⁵

Tidigare nämnda NJA 1992 s. 594 är ett exempel på sådan uppgift.¹²⁶ I fallet anmärktes särskilt att uppgifterna lämnats i en ”mycket integritetskränkande form”.¹²⁷ Även NJA 1994 s. 637, som presenterades i arbetets inledande avsnitt, är ett exempel på sådan uppgift.

När det konstaterats att det är fråga om en uppgift krävs att denna uppgift anses ägnad att utsatte den utpekade för andras missaktning.¹²⁸ För uppgifter som inte pekar ut den utsatte som brottslig eller klandervärd i sitt levnadssätt krävs att uppgiften är av ”nedsättande karaktär”.¹²⁹ Det är därmed inte nödvändigt att den utpekade i det enskilda fallet faktiskt har utsatts för andras missaktning; rekvisitet uppfylls genom att uppgiften är ”av sådant slag att den är ett tjänligt medel för att utsätta någon för andras missaktning”.¹³⁰ Utgångspunkten för bedömningen av begreppet är ”de sociala värderingarna på den berördes ort och inom [dennes] egen samhällsgrupp eller personkrets”.¹³¹ Det är därmed tillräckligt att en uppgift är nedsättande för en persons anseende i dennes särskilda kretsar – rekvisitet uppfylls dock även om uppgiften är nedsättande enligt en allmänt rådande uppfattning.¹³² Därför ska den lämnade uppgiftens relation till den utpekades yrke, ställning eller andra omständigheter av betydelse prövas, vilket i praktiken innebär att uppgiftens påverkan på den utpekade står under individuell prövning.¹³³

2.4.1.2 NJA 1994 s. 637

Särskilt relevant är det ovannämnda fallet NJA 1994 s. 637 eftersom detta direkt berör spridning av manipulerat intimt material. Fallet avsåg ett reportage i Svenska Hustler med rubriken ”En smygtitt i kändisarnas hemliga

¹²⁴ NJA 2022 s. 1136 p. 18–19.

¹²⁵ Ibid. p. 20–21.

¹²⁶ Se avsnitt 2.3.3.2.2 för närmare redogörelse av rättsfallet.

¹²⁷ NJA 1992 s. 594.

¹²⁸ 5 kap. 1 § BrB.

¹²⁹ NJA 2022 s. 1136 p. 23.

¹³⁰ Ibid.

¹³¹ NJA 2003 s. 567.

¹³² Ibid.

¹³³ NJA 2014 s. 808 p. 9; NJA 2022 s. 1136 p. 23.

fotoalbum”. Den tilltalade (ansvarig utgivare för Svenska Hustler) stod åtalad för förtal på grund av reportaget.

Den rättsliga frågan i målet var huruvida reportaget ansågs utgöra sådan förtalsgrundande uppgift som var ägnad att utsätta målsägandena för andras missaktning. Om detta anförde Högsta domstolen för det första att det var en tillräcklig förutsättning att det fanns en risk för att målsägandena skulle komma att utsättas för andras missaktning, samt att bedömningen skulle göras från målsägandenas och deras omgivnings perspektiv.

Reportaget innehöll ett fotomontage där målsägandena förekom i sexuella situationer. Fotomontaget framställdes genom att utklippta bilder av kända personers ansikten sammanfogades med bilder av andra personers kroppar i sexuella sammanhang. Det kunde med enkelhet konstateras att bilderna var manipulerade, men de tillhörande bildtexterna förmedlade att de utpekade enligt Högsta domstolen var ”sexuellt lössläppta och perversa”. Reportaget bedömdes sammantaget vara en uppgift som var ägnad att utsätta målsägandena för andras missaktning.

Därutöver menade Högsta domstolen att det med hänsyn till två särskilda omständigheter var att bedömas som grovt brott. För det första lämnades publikationen ut i cirka 32 000 exemplar med stor geografisk spridning. För det andra var uppgifterna grovt kränkande för målsägandena, vilket den tilltalade måste ha förstått.

Den tilltalade fälldes till ansvar för grovt förtal. Spridningen av fotomontaget ansågs därmed, i förening med tillhörande bildtexter, utgöra en förtalsgrundande uppgift.

2.4.1.3 *Summering*

Förtal enligt 5 kap. 1–2 §§ BrB fordrar att en faktisk uppgift lämnas. Formen för uppgiften kan vara ett muntligt eller skriftligt uttalande, men även bilder, gester eller andra former. Uppgiften kan innehålla både påstådda fakta eller omständigheter och värdeomdömen, men rena värdeomdömen utan påståenden om fakta eller omständigheter är inte förtalsgrundande. Därutöver måste uppgiften anses ägnad att utsätta den utpekade för andras missaktning. Rekviritet är abstrakt, innebärande att det inte krävs att den utpekade faktiskt har utsatts för andras missaktning i det konkreta fallet. Av NJA 1994 s. 637 följer att manipulerat intimt material som sprids i kontexten av ett i övrigt nedsättande reportage kan utgöra förtal.

3 COM(2022) 105 final: ett förslag till EU-direktiv

3.1 Bakgrund, motiv och målsättning

Europaparlamentet publicerade den 17 mars 2021 en studie om bekämpning av genusbaserat våld på internet.¹³⁴ Författarna menade att befintlig lagstiftning inte ger erforderligt skydd mot genusbaserat nätvåld.¹³⁵ De fann en diskrepans mellan medlemsstaternas angreppssätt i relation till problemet, och uppmärksammade en avsaknad av EU-rättsliga instrument för lagföring trots nätvåldets gränsöverskridande natur.¹³⁶ Studien identifierade att våld mot kvinnor och det genusbaserade våldet på internet hade motiverat ett behov av rättsliga åtgärder i flera år, men att det ännu saknades träffsäkra angreppssätt för bekämpning av nätvåldet.¹³⁷

Den 8 mars 2022 lämnade Europeiska kommissionen ett förslag till EU-direktiv om bekämpning av våld mot kvinnor och våld i nära relationer.¹³⁸ Förslaget har reviderats efter att det ursprungligen lämnats, och är ännu föremål för eventuella framtida revision. Förslagets ursprungliga lydelse presenteras i avsnitt 3.2, och de reviderade lydelsena presenteras i avsnitt 3.4.

Det övergripande motivet bakom Förslaget är att ”effektivt bekämpa våld mot kvinnor och våld i nära relationer i hela EU”.¹³⁹ För att uppnå detta föreslår kommissionen åtgärder innefattande kriminalisering av och påföljder för relevanta brott, skydd av brottsoffer samt tillgång till rättslig prövning, stöd till brottsoffer, förebyggande arbete, samordning och samarbete.¹⁴⁰

Våld mot kvinnor definieras i Förslaget som genusbaserat våld som riktas mot kvinnor eller som drabbar kvinnor i oproportionerligt hög grad. Det inkluderar alla former av genusbaserat våld som leder till (eller som sannolikt kan leda till) fysisk, sexuell, psykisk eller ekonomisk skada respektive lidande. Inbegripet här är det så kallade *nätvåldet*, vilket enligt kommissionen innebär olika former av attacker som sker på internet. Inom nätvåldet finns delning eller manipulering av intimt material utan samtycke. Kommissionen menar att denna typ av våld har sin grund i bristande jämställdhet, och utgör ett uttryck för strukturell diskriminering av kvinnor.¹⁴¹

¹³⁴ Lomba m.fl. (2021).

¹³⁵ Ibid. s. 12.

¹³⁶ Ibid. s. 12.

¹³⁷ Ibid. s. 9 och 11.

¹³⁸ COM(2022) 105 final; se även avsnitt 1.1.

¹³⁹ COM(2022) 105 final s. 1.

¹⁴⁰ Ibid. Detta arbete berör i huvudsak de åtgärder som rör kriminalisering av relevanta brott.

¹⁴¹ Ibid. s. 1, artikel 1(a) och artikel 1(d).

Våld i nära relationer definieras i Förslaget som en könsneutral form av våld – som i oproportionerligt hög grad drabbar kvinnor – innebärande våld inom familjen eller i hemmiljön, antingen mellan nära partner eller mellan familjemedlemmar i övrigt. Att kvinnor utsätts i större utsträckning beror enligt kommissionen på underliggande strukturer för tvång, makt och kontroll. Kommissionen menar att våldet är könsneutralt såtillvida att vem som helst kan utsättas för det, men framhäver den ovannämnda studien och det faktum att det år 2020 uppskattades att varannan ung kvinna hade utsatts för könsrelaterat nätvåld.¹⁴²

Förslagets målsättning är ”att förebygga och bekämpa våld mot kvinnor och våld i nära relationer för att säkerställa en hög säkerhetsnivå och fullt åtnjutande av de grundläggande rättigheterna inom unionen, inbegripet rätten till likabehandling och icke-diskriminering mellan kvinnor och män”.¹⁴³ Tillvägagångssättet för att uppnå detta mål är enligt kommissionen att skapa konvergens uppåt och anpassa EU-lagstiftning för att omfatta de rättsliga luckor som uppstått till följd av den digitala utvecklingen.¹⁴⁴ I avsaknad av EU-lagstiftning med helhetsgrepp om våld mot kvinnor och våld i nära relationer syftar Förslaget till att vara den första rättsakten som specifikt behandlar denna typ av våld.¹⁴⁵

3.2 Ursprungliga lydelse

3.2.1 Ursprungliga skäl

Förslaget innehåller 71 skäl, som gemensamt kartlägger syftet bakom Förslaget.¹⁴⁶ I övergripande syfte kan skälen sammanfattas enligt följande. Syftet med Förslaget är att fastställa en heltäckande ram för effektiv bekämpning av våld mot kvinnor och våld i nära relationer i EU.¹⁴⁷ Det genusbaserade våldet motverkar jämställdhet och icke-diskriminering mellan kvinnor och män, och kränker därmed grundläggande rättigheter enligt dels artikel 2 i FEU och artikel 21 och 23 i EU-stadgan, dels rätten till värdighet, liv, integritet och respekt för privatliv enligt artikel 1–3 och 7 i EU-stadgan.¹⁴⁸ Åtgärderna i Förslaget utformas för att tillgodose kvinnors och flickors särskilda behov av stöd, men ska tillämpas avseende alla personer oavsett kön eller genus.¹⁴⁹ Behovet av nya åtgärder baseras på avsaknad av en heltäckande uppsättning regler som angriper det kvarstående problemet med våld mot kvinnor och våld i nära relationer; denna rättsakt har för avsikt att täcka detta problem.¹⁵⁰

¹⁴² COM(2022) 105 final s. 1–2 och artikel 1(b).

¹⁴³ Ibid. s. 2.

¹⁴⁴ Ibid. s. 2–3 och 10.

¹⁴⁵ Ibid. s. 3.

¹⁴⁶ Ibid. s. 21–34.

¹⁴⁷ Ibid. skäl 1.

¹⁴⁸ Ibid. skäl 2–3.

¹⁴⁹ Ibid. skäl 5.

¹⁵⁰ Ibid. skäl 9.

Brottsoffers möjligheter att anmäla fall av denna typ av våld behöver utvecklas; idag befinner brottsoffer sig ofta i utsatta situationer där anmälningar kan medföra förödande fysiska och psykiska konsekvenser för den utsatte.¹⁵¹ Stöd till brottsoffer från myndigheter behöver anpassas och förbättras, eftersom brottsoffret riskerar sekundär viktimisering, hotelse och hämnd i samband med anmälan.¹⁵²

Särskild relevans för detta arbete om manipulerat intimt material har skäl 4, 9, 12, 13, 17–19 och 39. Därför bör dessa uppmärksammas specifikt.

Av skäl 4 framgår att direktivet bör tillämpas på brottsliga handlingar som innebär våld mot kvinnor eller våld i nära relationer som är straffbara enligt unionsrätt eller nationell rätt. Explicit pekar Förslaget ut delning av intimt eller manipulerat material utan samtycke som exempel på sådan handling.¹⁵³

Av skäl 9 framgår att nuvarande bestämmelser är otillräckliga för att effektivt bekämpa våldet, både inom unionsrätt och nationell rätt. Därför behövs en heltäckande uppsättning regler som vidtar särskilda åtgärder för att angripa det kvarstående problemet.¹⁵⁴

Av skäl 12 framgår att brottsoffer löper ökad risk dels för hotelser och hämnd, dels för sekundär och upprepad viktimisering. För motverkande av dessa företeelser krävs särskild uppmärksamhet i syfte att skydda brottsoffrets värdighet och fysiska integritet.¹⁵⁵

Av skäl 13 framgår att våldtäkt är ett av de allvarligaste brotten mot den sexuella integriteten. Därinom förutsätts en maktobalans mellan gärningsperson och brottsoffer, vilket möjliggör för gärningspersonen att utnyttja offret sexuellt för egen vinning. Denna vinning behöver inte nödvändigtvis vara personlig tillfredsställelse, utan kan även vara exempelvis att hävda sin dominans eller få socialt erkännande. Flera medlemsstater kräver fortfarande våld, hot eller tvång för att en handling ska betraktas som våldtäkt, medan andra medlemsstater enbart kräver avsaknad av samtycke. Endast avsaknad av samtycke ger erforderligt skydd för den utsattes sexuella integritet.¹⁵⁶

Av skäl 17 framgår att det är nödvändigt att etablera harmoniserade definitioner av brott för vissa former av nätvåld. Detta baseras på att nätvåld tenderar att ha en tystande effekt, innebärande att kvinnor inte ges möjlighet att delta i samhället på samma villkor som män. Nätvåldet medför också förödande

¹⁵¹ COM(2022) 105 final skäl 24–26.

¹⁵² Ibid. skäl 28–32.

¹⁵³ Ibid. skäl 4.

¹⁵⁴ Ibid. skäl 9.

¹⁵⁵ Ibid. skäl 12.

¹⁵⁶ Ibid. skäl 13.

psykiska konsekvenser; exempelvis löper brottsoffer ökad risk för självmord.¹⁵⁷

Av skäl 18 framgår att brottsoffret utsätts för djupgående och långvariga skador till följd av spridning av sådant material som avses att betraktas som nätvåld. Med rekvisitetet *ett stort antal slutanvändare* avses att materialet ”när ut till ett betydande antal slutanvändare”, vilket innebär en betydande tillgänglighet som i sin tur kan riskera vidare spridning av materialet.¹⁵⁸

Av skäl 19 framgår att tillgängliggörande av material som skildrar sexuella handlingar utan samtycke kan vara mycket skadligt för brottsoffret. Det brott som avses i Förslaget bör omfatta alla typer av sådant material. Inbegripet i detta är ”framställning eller manipulering, till exempel genom bildredigering, utan samtycke av material som gör att det ser ut som om en annan person ägnar sig åt sexuella aktiviteter, om materialet sedan utan den personens samtycke görs tillgängligt för en mängd slutanvändare”. Exempel på sådan framställning och manipulering är deepfakes. Även hot om gärningar av denna art bör omfattas.¹⁵⁹

Av skäl 39 framgår slutligen att vissa brott i Förslaget medför en ökad risk för upprepad, långvarig eller oavbruten viktimisering. Här exemplifieras med tillgängliggörandet av sådant material som nämnts ovan. Risken för sådan viktimisering är även bestående efter en fällande dom, varpå medlemsstater måste vidta lämpliga åtgärder för att radera materialet i fråga.¹⁶⁰

3.2.2 Ursprungliga artikel 7

Resultatet av bakgrundsarbetet och fastställande av motiv, målsättning och skäl är Förslaget – ett förslag till minimidirektiv innehållande sju kapitel och 52 artiklar. Den artikel som behandlas särskilt är, med anledning av dess relevans för problemställningen, artikel 7 om delning av intimt eller manipulerat material utan samtycke. På basis av kommissionens utredning föreslås följande kriminalisering:

¹⁵⁷ COM(2022) 105 final skäl 17.

¹⁵⁸ Ibid. skäl 18. Se avsnitt 3.3–3.4 och 6.2 om rekvisitetet ”stort antal slutanvändare”.

¹⁵⁹ Ibid. skäl 19.

¹⁶⁰ Ibid. skäl 39.

Artikel 7

Delning av intimt eller manipulerat material utan samtycke

Medlemsstaterna ska säkerställa att följande uppsåtliga gärningar är straffbelagda:

- (a) Att med hjälp av informations- och kommunikationsteknik göra intima bilder, videofilmer eller annat material som visar en annan persons sexuella handlingar tillgängliga för ett stort antal slutanvändare utan den berörda personens samtycke.
- (b) Att framställa eller manipulera bilder, videofilmer eller annat material som får det att framstå som att en annan person deltar i sexuella handlingar utan den berörda personens samtycke, och därefter med hjälp av informations- och kommunikationsteknik göra det tillgängligt för ett stort antal slutanvändare.
- (c) Att hota att utföra någon av de gärningar som avses i leden a och b i syfte att tvinga en annan person att utföra, gå med på eller avstå från en viss handling.

3.3 Yttrande från Europeiska ekonomiska och sociala kommittén

I ett yttrande daterat 13 juli 2022 från Europeiska ekonomiska och sociala kommittén ("EESK") kommenterades Förslaget.¹⁶¹ Å ena sidan anförde EESK att Förslaget i allmänhet välkomnades, samt att Förslaget ur ett jämställdhetsperspektiv var absolut nödvändigt för bekämpning av våld mot kvinnor.¹⁶² I sin helhet menade EESK sig se positivt på Förslagets övergripande syfte och det faktum att tillvägagångssättet för bekämpningen givits ett straffrättsligt fokus.¹⁶³ Å andra sidan framförde EESK viss kritik specifikt mot artikel 7.

I yttrandet framhävde EESK att utbyte av intimt eller manipulerat material utan samtycke bör betraktas som en form av våld mot kvinnor. Utbyte av materialet har enligt EESK till följd av den utbredda användningen av internet och sociala medier blivit vanligare; skadan för brottsoffret har därmed också ökat. Avsaknad av samtycke bör i allmänhet – likt vad som framfördes om våldtäktsbrottet i skäl 13 – vara tillräckligt för att handlingen ska betraktas som brottslig. Däremot menade EESK att man "uttryck[te] oro över kravet att materialet måste göras tillgängligt för ett 'stort antal slutanvändare' för att det ska betraktas som ett brott". EESK motiverade detta med att rekvisitet var ett

¹⁶¹ EESC 2022/01395.

¹⁶² Ibid. 1.1–1.2 och 2.5.

¹⁶³ Ibid. 2.8.

”oprecist, obestämt och mycket subjektivt rekvisit” samt att det inte uppmärksammade ”den faktiska anseendeskan”. Problemet med rekvisitet exemplifierades med att skadan för brottsoffret vid spridning till familjemedlemmar kan vara större jämfört med en mer vidsträckt spridning till personer som brottsoffret inte har någon anknytning till. Därför ansåg EESK att den ursprungliga lydelsen av artikel 7 inte gav erforderligt skydd. För att på bättre sätt skydda brottsoffret mot gärningen rekommenderade EESK istället att ”avsaknad av samtycke och exponering för allmänheten” skulle vara tillräckligt för att handlingen skulle betraktas som brottslig, alldeles oavsett huruvida materialet hade delats med ett stort antal slutanvändare eller ej.¹⁶⁴

3.4 Reviderade lydelse

Efter EESK:s yttrande följde diskussioner och flertalet reviderade versioner av Förslaget. Den 17 maj 2023 lämnade rådets generalsekretariat en not till Ständiga representanternas kommitté där den reviderade versionen av Förslaget presenterades.¹⁶⁵ Denna reviderade version av Förslaget godkändes av rådet (rättsliga och inrikes frågor) den 9 juni 2023, och är således den nu gällande versionen av Förslaget i det pågående arbetet.¹⁶⁶ Alla ändringar som gjorts i Förslaget avser specifika delar, vilket innebär att de ursprungliga motiven och målsättningarna står oförändrade. Däremot har detaljförändringar gjorts som är av särskild relevans för problemställningen, varpå de förändringar i reviderade skäl som är särskilt relevanta för artikel 7 samt den senast reviderade versionen av artikel 7 presenteras specifikt.

3.4.1 Reviderade skäl

I skäl 17 tydliggörs att de former av nätvåld vari etablerade harmoniserade definitioner behövs är de former ”där våldet är nära kopplat till användningen av informations- och kommunikationsteknik, och denna teknik används för att avsevärt öka brottens skadeverkningar och därigenom ändra brottets särdrag”.¹⁶⁷

Skäl 18 förändras genom att avsikten med rekvisitet ”ett stort antal slutanvändare” tas bort och ersätts med avsikten med ett rekvisit om *tillgängliggörande för allmänheten*. Rekvisitet bör förstås som att materialet potentiellt ska kunna nå ut till ett antal personer. Ett tydliggörande om att endast ”de allvarligaste formerna av nätvåld” ska omfattas avser det reviderade Förslaget att träffa endast de gärningar som ”sannolikt kommer att vålla brottsoffret allvarlig skada eller allvarlig psykisk skada” eller ”sannolikt kommer att orsaka offret allvarlig fruktan för sin egen eller sina anhörigas säkerhet”.¹⁶⁸

¹⁶⁴ EESC 2022/01395 3.17–3.18.

¹⁶⁵ Europeiska unionens råd 9305/23.

¹⁶⁶ Europeiska unionens råd 10717/23.

¹⁶⁷ Europeiska unionens råd 9305/23 bilaga skäl 17.

¹⁶⁸ Ibid. skäl 18.

I skäl 19 görs ett tillägg av vilka skildringar som ska omfattas av gärningen. Istället för att gärningen endast omfattar skildringar av sexuell innebörd omfattas även skildringar av ”en persons intima kroppsdelar”.¹⁶⁹

3.4.2 Reviderade artikel 7

Till följd av diskussionerna och yttrandet från EESK ändras artikel 7 genom att det tydliggörs att intimt material avser material där en persons intima kroppsdelar syns, att handlingar med uttrycklig sexuell innebörd (och alltså inte enbart direkt sexuella handlingar) omfattas, att rekvisitet om *ett stort antal slutanvändare* ersätts med ett rekvisit om *tillgängliggörande för allmänheten*, att gärningen fordrar en sannolikhet att orsaka allvarlig skada och att artikeln ska tillämpas subsidiärt till undantag föreskrivna i annan lagstiftning. Ändringarna motsvarar därmed till viss del den kritik som framfördes av EESK, med undantag för tillägget om att gärningen sannolikt ska orsaka allvarlig skada.¹⁷⁰

Artikel 7 i sin nuvarande, godkända lydelse är därmed följande:

¹⁶⁹ Europeiska unionens råd 9305/23 bilaga skäl 19.

¹⁷⁰ Ibid. artikel 7.

Artikel 7

Delning av intimt eller manipulerat material utan samtycke

1. Medlemsstaterna ska säkerställa att följande uppsåtliga gärningar är straffbelagda:
 - (a) Att med hjälp av informations- och kommunikationsteknik göra bilder eller videofilmer eller liknande material som visar handlingar med uttrycklig sexuell innebörd eller en persons intima kroppsdelar tillgängligt för allmänheten utan samtycke av de deltagande personerna där sådan gärning sannolikt kommer att orsaka allvarlig skada för personerna.
 - (b) Att framställa, manipulera eller ändra bilder, videofilmer eller liknande material som får det att framstå som att en annan person deltar i handlingar med uttrycklig sexuell innebörd utan personens samtycke, och därefter med hjälp av informations- och kommunikationsteknik göra det tillgängligt för allmänheten där sådan gärning sannolikt kommer att orsaka allvarlig skada för personen.
 - (c) Att hota att utföra någon av de gärningar som avses i leden a och b i syfte att tvinga en annan person att utföra, gå med på eller avstå från en viss handling.
2. Punkt 1 a och b ska tillämpas utan att det påverkar tillämpningen av undantag som föreskrivs i nationell lagstiftning eller unionslagstiftning och som garanterar yttrande- och informationsfriheten samt friheten för konsten och vetenskapen.

4 Teoretiska perspektiv på digitalt sexuellt våld

4.1 Bildbaserade sexuella övergrepp

4.1.1 Digitalt våld med verkliga konsekvenser

Clare McGlynn och Erika Rackley är professorer inom rättsvetenskap och har forskat om sexuellt våld och kränkningar av den sexuella integriteten. I artikeln ”Image-Based Sexual Abuse” från Oxford Journal of Legal Studies beskrivs det fenomen som härvid benämns *bildbaserade sexuella övergrepp*, vilket enligt författarna innebär framställning och spridning av privata sexuella bilder utan samtycke från den avbildade.¹⁷¹ Bildbaserade sexuella övergrepp kränker enligt författarna den utsattes sexuella integritet på så sätt att den utsatte fräntas sin sexuella autonomi i samband med övergreppet.¹⁷² Beträffande *framställning* av privata sexuella bilder exemplifierar författarna övergreppet med voyeurism och med bildredigering som syftar till att syntetiskt sätta en person i en sexuell kontext utan dennes samtycke.¹⁷³ Att framställa manipulerat intimt material innefattas av den sistnämnda formen. Beträffande *spridning* exemplifierar författarna med ”revenge porn”, spridning av privata sexuella bilder som ursprungligen översänts till en mottagare med samtycke, men som därefter utan samtycke distribuerats vidare.¹⁷⁴ Till skillnad från revenge porn avses med bildbaserade sexuella övergrepp inte bara den initiala spridningen utan även efterföljande spridning – exempelvis vidarebefordringar och tillhandahållande via värdwebbsidor – eftersom även sådan spridning enligt författarna utgör en del av övergreppet.¹⁷⁵

Författarna hävdar att användningen av begrepp som revenge porn i media är problematisk eftersom den symboliserar ett fokus på förövarens motiv snarare än de verkliga offren och deras skador. Till följd därav minimeras offrens upplevelser, vilket i sin tur medför en ökad risk för att fenomenet trivialiseras. Därför betonar författarna vikten av ett skifte där diskursen om kränkningar av denna art bör fokusera på offrens röster och upplevelser snarare än förövarens motiv.¹⁷⁶

Bildbaserade sexuella övergrepp utgör enligt författarna en form av genusbaserat våld på strukturell nivå.¹⁷⁷ Våldet är genusbaserat i den meningen att det i högre utsträckning är kvinnor som utsätts jämfört med män.¹⁷⁸ Det påpekas

¹⁷¹ McGlynn & Rackley (2017) s. 534.

¹⁷² Ibid. s. 548.

¹⁷³ Ibid. s. 539–540.

¹⁷⁴ Ibid. s. 535 och 537. Begreppet översätts på svenska till hämndpornografi.

¹⁷⁵ Ibid. s. 538–539.

¹⁷⁶ Ibid. s. 536.

¹⁷⁷ Ibid. s. 544.

¹⁷⁸ Se exempelvis Halliday (2015).

att problemet är en aspekt av strukturellt genusbaserat våld som upprätthåller traditionella patriarkala maktstrukturer.¹⁷⁹ Utöver den individuella skadebilden bör alltså även hänsyn tas till samhällsstrukturer och könsnormer.

Även annan forskning finner kopplingar mellan föreställningar om könsnormer och spridning av privata sexuella bilder. Exempelvis hävdar Michael Salter, Thomas Crofts och Murray Lee i sin artikel om ungas spridning av privata sexuella bilder utan samtycke att män och pojkar, efter uppbrottet av ett förhållande, kan uppleva skada mot sin maskulinitet.¹⁸⁰ För att uttrycka sin frustration och återta kontrollen väljer vissa att sprida dessa privata sexuella bilder.¹⁸¹ Genom denna handling kan förövaren medvetet utnyttja den maktobalans som uppstått för att ta kontroll över offret. Därigenom förstärks den sexuella ojämlikheten mellan könen, vilket enligt McGlynn och Rackley vidare förklarar att kvinnor skambeläggs för vad de utsätts för.¹⁸² I denna kontext blir offret därmed inte bara offer för övergreppet i sig utan också för efterföljande skuld- och skamkänslor som är rotade i samhällets förväntningar kring könsroller.¹⁸³

Sammantaget menar författarna att bildbaserade sexuella övergrepp utöver dess individuella skadebild även orsakar kulturella skador på samhället. Med detta avses att förverkligandet av en kultur, som inte erkänner framställning och spridning av privata sexuella bilder som jämförbara med fysiska övergrepp, indirekt innefattar en normalisering och acceptans av sådana övergrepp. Författarna menar att sådant förbiseende av de bildbaserade sexuella övergreppens reella skador påverkar alla negativt, eftersom kulturen i fråga i sin tur riskerar att leda till acceptans av andra former av sexuellt våld. En attityd inom vilken bildbaserade sexuella övergrepp inte betraktas som kulturellt skadlig uppmanar därför indirekt till en nedvärderad syn på den kvinnliga sexuella autonomi.¹⁸⁴

4.1.2 Kriminalisering av bildbaserade sexuella övergrepp

McGlynn och Rackley hävdar att bildbaserade sexuella övergrepp kräver rättsliga svar som tydligt markerar samhällets fördömande av övergreppen för att på ett adekvat sätt bemöta problemet.¹⁸⁵ Detta baseras på de tidigare uppmärksammade kulturella riskerna med en eventuell acceptans av övergreppen som icke jämförbara med fysiska. Föreslagna rättsliga svar ska – för att ge sådant adekvat bemötande – undvika att vara fragmenterade och reaktiva, eftersom sådana riskerar att skapa så kallade *rättsliga labrynter* där offren inte ges erforderligt och träffsäkert skydd mot gärningarna.¹⁸⁶ Med hänvisning till

¹⁷⁹ McGlynn & Rackley (2017) s. 544.

¹⁸⁰ Salter m.fl. s. 311.

¹⁸¹ Ibid.

¹⁸² McGlynn & Rackley (2017) s. 548.

¹⁸³ Ibid.

¹⁸⁴ Ibid. s. 548–549.

¹⁸⁵ Ibid. s. 551.

¹⁸⁶ Ibid.

flera jurisdiktioners nuvarande lösningar hävdar författarna att avsaknaden av direkt kriminalisering i praktiken förhindrar att lagföring av gärningen kommer till stånd, trots att det teoretiskt skulle vara möjligt i flera fall.¹⁸⁷

Därutöver hävdar de att kriminaliseringar per se innefattar en uppmaning till kulturell förändring.¹⁸⁸ Innebörden av detta är att det faktum att en viss gärning är kriminaliserad uppmuntrar till attitydskiften hos samhällsmedlemmarna, vilket i sin tur stärker skyddet för offren i ett socialt sammanhang. Författarna menar därför att en eventuell kriminalisering som explicit pekar ut bildbaserade sexuella övergrepp kan ge positivt resultat även i social kontext.¹⁸⁹

Författarna föreslår som konkret straffrättslig förändring en kriminalisering av bildbaserade sexuella övergrepp separat från övrig lagstiftning som annars hade kunnat appliceras.¹⁹⁰ Tillämpning av befintlig lagstiftning kan vara problematisk, eftersom denna kan vara införd med andra målsättningar i åtanke. Därför bör befintlig lagstiftning endast tillämpas om det tydligt framgår att de specifika utmaningar som tillkommit till följd av bildbaserade sexuella övergrepp adresseras.¹⁹¹

Slutsatsvis menar forskarna att adekvat kriminalisering av bildbaserade sexuella övergrepp ska innehålla följande punkter. För det första bör den yttre ramen bestå i vad som ska anses vara *privat och sexuellt*, inte *intimt* eller *explicit*. För det andra bör uppsåtskravet uppfyllas om förövaren har haft uppsåt *att framställa* eller *att sprida*; ett krav på att gärningen ska ha varit ägnad att kränka den utsatte bör inte omfattas. För det tredje bör manipulerat material omfattas, i syfte att hantera eventuella tekniska framgångar.¹⁹²

4.1.3 Cyberflashing

Kelly Johnson, assisterande professor vid institutionen för sociologi på Durham University, argumenterar tillsammans med Clare McGlynn i ”Cyberflashing: recognising harms, reforming laws” för ett behov av uppdaterad lagstiftning för att bekämpa nya utmaningar inom det digitala sexuella våldet. Författarna definierar *cyberflashing* som digital distribution av bilder eller videor som avbildar det manliga könsorganet till en mottagare som inte samtycker till distributionen.¹⁹³ Ett exempel på sådan handling är en person som under en tågresäresa mottar bilder via AirDrop (Apples funktion för trådlös filöverföring på nära avstånd).¹⁹⁴ Likt andra former av bildbaserade sexuella övergrepp menar författarna att även cyberflashing innefattas av det

¹⁸⁷ McGlynn & Rackley (2017) s. 553–554.

¹⁸⁸ Ibid. s. 552–553.

¹⁸⁹ Ibid. s. 553.

¹⁹⁰ Ibid. s. 554.

¹⁹¹ Ibid. s. 554.

¹⁹² Ibid. s. 556–557; se även Johnson & McGlynn (2021) s. 110–111 och 120–121.

¹⁹³ Johnson & McGlynn (2021) s. 3.

¹⁹⁴ Bell (2015).

genusbaserade våldet.¹⁹⁵ Följaktligen kan skadebilden liknas vid densamma som orsakas av deepfakes och andra former av digitalt sexuellt våld.¹⁹⁶ Övergreppet som cyberflashing innebär dock något särskiljbart. Detta motiverar Johnson och McGlynn med att cyberflashing, trots att det förekommer i publika sammanhang, är en form av övergrepp som mottagaren ser ensamt och på sin privata mobiltelefon (exempelvis när övergreppet genomförs via AirDrop).¹⁹⁷

Författarna anser att alla former av cyberflashing kränker den utsattes sexuella autonomi, integritet och privatliv – alldeles oavsett huruvida skada åsamkas den utsatte.¹⁹⁸ Detta perspektiv på problemet är emellertid något som författarna anser sig inte se erkännas.¹⁹⁹ Exempelvis menar MacKinnon i sin artikel ”Virtual Rape” att virtuella våldtäkter förvisso har verkliga konsekvenser, men att virtuella övergrepp inte är jämförbara med fysiska övergrepp.²⁰⁰ Nämnvärt är samtidigt att det faktum att virtuella övergrepp inte ska anses jämförbara med fysiska inte nödvändigtvis innebär att de inte bör tas på allvar. MacKinnons ställningstagande torde snarare tolkas som att det krävs att fysiska övergrepp tydligt *särskiljs* från virtuella. Ett annat exempel ur diskursen är Henry och Powell som argumenterar för att skador som åsamkas kvinnor i teknosociala sammanhang måste tas på allvar som verkliga skador, trots att virtuella övergrepp inte nödvändigtvis är direkt motsvarande fysiska övergrepp.²⁰¹ Johnson och McGlynn menar att ett synsätt där fokus ligger på det faktum att övergreppet inte sker i den fysiska verkligheten medför att den verkliga skadebilden av övergreppet inte erkänns.²⁰²

Författarna understryker vidare vikten av att erkänna det digitala sexuella våldets allvar, eftersom en förminskning av våldets verkliga effekter i praktiken medför en normalisering av sexuellt aggressivt beteende.²⁰³ Offer för cyberflashing har uppgett ett polisiärt bemötande där tjänstemän förminskat allvaret genom att hänvisa till att det är fråga om ”just photos”.²⁰⁴ Johnson och McGlynn framhäver att den ökade frekvensen av cyberflashing i kombination med ett sådant bemötande riskerar att leda till att andra sexuella aktiviteter utan samtycke normaliseras.²⁰⁵

Slutsatsvis hänvisar författarna till avsaknaden av direkt kriminalisering av gärningen i engelsk rätt och hävdar att det krävs direkta kriminaliseringar för

¹⁹⁵ Johnson & McGlynn (2021) s. 12.

¹⁹⁶ Ibid. s. 31–32.

¹⁹⁷ Ibid. s. 40

¹⁹⁸ Ibid. s. 41.

¹⁹⁹ Ibid. s. 42.

²⁰⁰ MacKinnon (1997).

²⁰¹ Henry & Powell (2015) s. 13.

²⁰² Johnson & McGlynn (2021) s. 42.

²⁰³ Ibid. s. 54.

²⁰⁴ Boulos (2019).

²⁰⁵ Johnson & McGlynn (2021) s. 54.

att på adekvat sätt skydda de utsatta.²⁰⁶ Johnson och McGlynn menar att befintlig lagstiftning tar för stort fokus på offentliga sammanhang, på bekostnad av skadebilden hos de utsatta individerna.²⁰⁷ Genom rekvisit som kräver att gärningen ska ha varit ägnad att kränka den utsattes sexuella integritet menar de att lagföring i avsaknad av utredda motivbilder tenderar att falla mellan stolarna – vilket i praktiken medför att lagföring inte sker.²⁰⁸ Likt artikeln om bildbaserade sexuella övergrepp anför författarna att det krävs direkta rättsliga svar på cyberflashing för att på ett adekvat sätt bekämpa problemet.²⁰⁹

4.2 Deepfakes

4.2.1 En kontextbaserad utmaning

Robert Chesney och Danielle Keats Citron är professorer i juridik vid University of Texas School of Law respektive University of Virginia School of Law, och argumenterar i sin artikel ”Deep Fakes: A Looming Challenge for Privacy, Democracy, and National Security” för ett behov av flera rättsliga förändringar i amerikansk rätt för att bemöta de utmaningar som tillkommit till följd av deepfakes.²¹⁰ Artikeln innehåller en utvecklad genomgång av hur deepfakes kan användas och vilka för- och nackdelar som finns med denna användning.²¹¹ Bland dessa användningsområden diskuterar författarna deepfakes i sexuell kontext, och hävdar att deepfakes kan användas för att utnyttja individers sexuella integritet till förmån för andras tillfredsställelse.²¹²

Författarna framhäver att den psykiska skadan på ett offer för deepfakes är oundviklig alldeles oavsett förövarens verkliga avsikt. Deepfakes försätter offret i en virtuell sexuell situation som förminskar offret till ett sexobjekt. Därigenom menar författarna att gärningen sänder ut signalen att personen kan bli sexuellt utnyttjad närsomhelst. I syfte att understryka allvaret i gärningen menar författarna att deepfakes kan likställas med förverkligandet av våldtäktsshot i en virtuell verklighet. Givet den befintliga stigmatiseringen av intim media överhuvudtaget, skadar gärningen även offrets rykte utöver kränkningen av den sexuella integriteten.²¹³

Samtidigt menar Chesney och Citron att ett allmänt förbud mot deepfakes inte är önskvärt, eftersom digital manipulation per se inte är ett skadligt koncept.²¹⁴ Med detta avses att skadligheten av deepfakes är beroende av

²⁰⁶ Johnson & McGlynn (2021) s. 85.

²⁰⁷ Ibid.

²⁰⁸ Ibid. s. 85–86.

²⁰⁹ Ibid. s. 87.

²¹⁰ Chesney & Citron (2019).

²¹¹ För detta arbetes vidkommande avses med deepfakes alltid deepfakes i sexuell kontext, om inget annat explicit anges.

²¹² Chesney & Citron (2019) s. 1772.

²¹³ Ibid. s. 1773.

²¹⁴ Ibid. s. 1788.

kontexten som tekniken används i.²¹⁵ I relation till specifikt deepfakes i sexuell kontext exemplifierar författarna med att sådana kan skapas med samtycke från en person som inte är fysiskt kapabel att utöva sin sexualitet, exempelvis mot bakgrund av fysisk funktionsvariation.²¹⁶ I relation till deepfakes i andra sammanhang skulle ett allmänt förbud hämma forskningsframgångar inom flera områden.²¹⁷

Chesney och Citron hävdar att ett förbud mot destruktiv användning av deepfakes teoretiskt skulle vara möjligt att genomföra, men i praktiken svårt att genomföra på rätt sätt. Problematiken består enligt författarna i särskiljningen mellan vad som ska anses uppfylla kravet på att användningen ska vara destruktiv. Om detta exempelvis skulle avgöras med hänsyn till huruvida förövarens gärning var ägnad att orsaka allvarlig skada på offret, skulle detta riskera att sätta rättsväsendet i en maktposition inom vilken ideologiska föreställningar blir avgörande.²¹⁸

4.2.2 Generell kriminalisering av kränkningar av den sexuella integriteten

Citron argumenterar i sin artikel ”Sexual Privacy” för att den sexuella integriteten är i behov av särskilt skydd från lagstiftaren.²¹⁹ I artikeln utvecklar författaren det perspektiv på skadebilden som presenterats i den tidigare nämnda artikeln från Chesney och Citron. Hon menar att konceptet handlar om graden av tillgång till människors nakna kroppar, sexuella önskningar, fantasier och tankar, sexualitet, kön samt intima aktiviteter.²²⁰ Hon anser att den sexuella integriteten är den mest framträdande komponenten av en individs privatliv eftersom den innefattar kroppslig och intim frihet.²²¹ Inom detta särskiljer Citron deepfakes från andra typer av digitalt sexuellt våld, eftersom det inte är den utsattes verkliga nakna kropp som visas utan samtycke. Samtidigt menar Citron att övergreppet ändå utgör ett sexuellt utnyttjande av den utsatte, genom att den försätts i en utsatt sexuell situation som – oaktat det faktum att det inte är den utsattes verkliga kropp – utnyttjar den utsattes sexuella identitet utan dennes samtycke.²²² På så sätt förnekas offrets inflytande över sitt intima privatliv.²²³

Citron menar att jurisdiktioners traditionella lagar för beskyddande av personlig integritet inte på rätt sätt fångar upp dagens kränkningar av den

²¹⁵ Chesney & Citron (2019) s. 1788.

²¹⁶ Ibid. s. 1771.

²¹⁷ Ibid. s. 1789.

²¹⁸ Ibid. s. 1788–1789.

²¹⁹ Citron (2019) s. 1881.

²²⁰ Ibid. s. 1880.

²²¹ Ibid. s. 1874–1875.

²²² Ibid. s. 1921.

²²³ Ibid. s. 1924.

sexuella integriteten.²²⁴ Därför behövs riktade åtgärder för att förebygga kränkningar av den sexuella integriteten genom användning av deepfakes.

Citron föreslår en generell kriminalisering av kränkningar av den sexuella integriteten.²²⁵ Hon menar att en generell kriminalisering är nödvändig eftersom de tekniska förutsättningarna förändras; framtida kränkningar kan ge samma resultat som dagens, men med skilda tillvägagångssätt.²²⁶ Med en generell kriminalisering kan träffsäker lagföring genomföras trots tekniska framgångar. Utöver en sådan kriminaliserings möjlighet att lagföra kränkningar genom deepfakes menar Citron att den är nödvändig eftersom lagar skapar attityd- och beteendeskillnader genom dess signaler, samt att de lär samhällsmedlemmarna vilka beteenden som ska anses oacceptabla.²²⁷ Fördelaktigt med en sådan utveckling är enligt Citron bland annat att brottsoffren får offentligt stöd samt att kränkningar som inte är direkt fysiska träffas. Hon menar att den allmänna kriminaliseringen måste precisera vilken typ av handling som kriminaliseras, så att harmlöst beteende inte omfattas.²²⁸

Som konkret förslag anger Citron därför följande. För det första måste gärningen innefatta att den tilltalade med uppsåt deltar i eller tvingar en annan person att delta i – fotografering, filmning, digital framställning eller spridning av – intim media avbildande en person – vars privatdelar exponeras, som deltar i en sexuell handling eller vars nakenbild är digitalt framställd. För det andra måste gärningen ha blivit begången utan samtycke från den utsatte. För det tredje måste omständigheterna i övrigt vara sådana att den utsatte kunnat vänta sig att dennes privatliv inte skulle inskränkas.²²⁹

²²⁴ Citron (2019) s. 1929.

²²⁵ Ibid. s. 1944.

²²⁶ Ibid.

²²⁷ Ibid. s. 1945–1946.

²²⁸ Ibid. s. 1947.

²²⁹ Ibid. s. 1947–1948.

5 Straffrättslig reglering av manipulerat intimt material

5.1 Introduktion till analys

Avsnitt 5–6 syftar till att analysera arbetets utredande avsnitt för att besvara arbetets frågeställningar. Avsnitt 5:s första del innehåller därför en sammanställande analys av skadebilden utifrån de teoretiska perspektiven på digitalt sexuellt våld, i syfte att kartlägga behovet av straffrättsligt bemötande. Därefter följer en analys av de straffrättsliga utgångspunkterna för svensk gällande rätt som avser att besvara frågeställning 1.

I avsnitt 6 analyseras svensk gällande rätt utifrån dels den argumentation som förts av forskarna i avsnitt 4, dels de målsättningar som presenterats i förarbeten. Detta görs i syfte att besvara frågeställning 2. Därefter analyseras Förslaget dels utifrån de teoretiska perspektiven, dels utifrån vilken påverkan dess genomslag kan väntas ha på svensk straffrätt. Detta görs i syfte att besvara frågeställning 3.

5.2 Behov av straffrättslig lagstiftning

Framställning och spridning av manipulerat intimt material kan orsaka allvarliga skador för den utsatte, särskilt om denne befinner sig i en position där spridning av sådant material påverkar andras syn på denne. Skadeverkningarna av framställningen måste ses i kontexten av att framställningen medför en möjlighet till spridning. Även hot om framställning och spridning kan därför användas i syfte att utpressa den utsatte, eftersom denne kan vara medveten om att spridningen kan skada arbetsmöjligheter, psykisk hälsa och liknande. Detta framhävs av såväl Förslaget som forskarna under avsnitt 4.

Med hänsyn till detta kan framställningen och spridningen anses exemplifiera hur nya möjligheter till genusbaserat våld tillkommer i takt med teknisk innovation. I NJA 1994 s. 637 användes utklippta ansikten, vilket klagade på att det var fråga om manipulerat material, men idag används bildredigeringsprogram och i synnerhet programvara baserad på tekniken från Goodfellow med flera för ett resultat som inte kan särskiljas från verkligheten. Utvecklingen medför ökade risker för den utsatte eftersom det inte längre är möjligt för betraktaren att avgöra huruvida det är fråga om verkligt material eller ej. På så sätt riskerar den utsatte större konsekvenser idag än vad som kunnat väntas om omständigheterna var sådana som i NJA 1994 s. 637.

Av undersökningen framhävs två huvudsakliga komponenter i skadebilden: den *psykiska* och den *sociala* skadan.

Den *psykiska* skadan består i att offret försätts i en virtuell sexuell situation där denne reduceras till ett sexobjekt. Forskarna betonar denna aspekt av

skadebilden. För framställningens del kränks den sexuella integriteten dels genom att offret som ovan nämnts reduceras till ett sexobjekt, dels genom att offret fråntas sin sexuella autonomi och helt saknar makt i förhållande till skaparen av materialet. Chesney och Citron framhäver särskilt att offret kan känna en kontinuerlig risk för sexuellt utnyttjande, vilket kan påverka offret negativt både i det personliga och det professionella livet.

Vid sidan av detta framhävs offrets utsatthet genom risken för skam- och skuldbeläggande från tredje parter, vilket utgör en del av den *sociala* skadan. Enligt McGlynn och Rackley beskylls kvinnor för vad de utsätts för, eftersom spridningen av intimt material fordrar att det finns något referensmaterial att utnyttja. Individer som själva delar bilder av sig själva ger potentiella förövare sådant referensmaterial, varpå tredje parter enligt McGlynn och Rackley kommenterar att den utsatte själv har skapat situationen. Denna del av skadebilden är särskilt intressant för arbetet eftersom den nämnda argumentationen främst avser verkligt privat och sexuellt material, medan detta arbete i huvudsak avser manipulerat material. Det som utgör referensmaterial i denna kontext kan därmed vara media där enbart den utsattes ansikte syns, vilket i princip utesluter möjligheter från den utsattes sida att förhindra handlingen såvida denne inte helt avstår från publicering av bilder av sig själv på internet. Denna problematik förstärks ytterligare av det faktum att manipulerat intimt material sällan kan särskiljas från verkligt material. Den utsatte riskerar därmed kommentarer utifrån premissen att den utsatte själv sprider verkligt material trots att detta aldrig skett. På så sätt tillkommer en ny dimension av den *sociala* skadan utifrån en premiss som redan i sig är problematisk, och som dessutom inte stämmer överens med verkligheten.

I arbetet från McGlynn och Rackley framhävs också att den mediala beskrivningen av hämndpornografi och dylikt symboliserar en gemensam attityd för diskursen om problemet i den meningen att förövarens motiv står i fokus. Istället för skadan som en sådan kränkning åsamkar den utsatte, framhävs hur allmänheten kan förhindra att skapa sådana motiv. Därmed försummas skadebilden hos de utsatta individerna. Vid närmare anblick kan fokus också anses bestå i jämförelser mellan fysiska och digitala övergrepp, där fysiska bedöms vara av grövre art varpå digitala övergrepp förminskas. Till skillnad från McGlynn och Rackleys ursprungliga argument om mediala beskrivningar görs sådana jämförelser enligt Boulos både i media och av rättsväsendet. Med det sagt behöver digitala övergrepp inte betraktas som lika allvarliga som fysiska; de behöver bara inte förminskas. Detta sammantaget visar på en viss social acceptans av delar av det digitala sexuella våldet inom de juridiska diktioner där direkt kriminalisering och lagföring saknas.

McGlynn och Johnson hävdar som tidigare nämnts att förminskningen av våldets verkliga effekter i praktiken främjar en normalisering av ett sexuellt aggressivt beteende. Att offer bemöts med en argumentation om skillnader mellan fysiska och virtuella övergrepp är en av anledningarna att lagföring inte

kommer till stånd. Författarnas argument består i att det faktum att direkt lagstiftning saknas leder till att jämförelser med fysiska övergrepp görs. Följaktligen framställs de virtuella övergreppens skador som mindre allvarliga än fysiska, istället för att redan i sig betraktas som allvarliga (separat från fysiska övergrepp). I artikeln från Henry och Powell argumenterar författarna för att det inte bör krävas att virtuella övergrepp betraktas som direkt motsvarande fysiska övergrepp för att de ska tas på allvar. Även MacKinnon, som hävdar att virtuella och fysiska övergrepp inte är jämförbara, menar att virtuella övergrepp har verkliga konsekvenser. Därför föreligger ett behov av ett erkännande av det digitala sexuella våldets skadebild oaktat dess värde i en jämförelse med fysiska övergrepp.

Gemensamt för det presenterade forskningsmaterialet är alltså att författarna menar sig sakna direkta rättsliga svar på problemet. McGlynn och Rackley beskriver en rättslig labyrinth inom vilken befintlig lagstiftning används som ett lapptäcke för hanteringen av problemet. Detta leder till reaktiva lösningar som inte i praktiken ger träffsäkert skydd mot gärningarna. Chesney och Citron hävdar att ett allmänt förbud mot deepfakes inte är rätt sätt att hantera problemet, eftersom tekniken kan användas i positiva sammanhang. De menar att rättsliga svar behövs, men att ett förbud mot destruktiv användning också skulle medföra svårigheter eftersom det skulle leda till en riskfylld situation där rättsväsendets politiska åsikter styr vad som ska utgöra en kränkning av den sexuella integriteten. Citron hävdar emellertid i senare forskning att en generell kriminalisering av kränkningar av den sexuella integriteten bör finnas i alla jurisdiktioner – samt att detta ska omfatta framställning och spridning av deepfakes.

Sammanfattningsvis kan följande slutsatser dras om det presenterade forskningsmaterialets förslag på lösningar. Det finns ett behov av straffrättslig lagstiftning som på ett träffsäkert sätt omfattar framställning och spridning av manipulerat intimt material. Gärningen bör erkännas i första hand som en kränkning av den sexuella integriteten – inte som ett ärekränkingsbrott. Straffbud som enbart avser offentliggörande är därmed inte lämpliga. Direkt kriminalisering krävs, men det föreligger viss diskrepans mellan författarnas förslag på dessa kriminaliseringar. Vissa författare hävdar att det krävs ett explicit utpekande av specifika tillvägagångssätt, medan andra menar att en generell kriminalisering av kränkningar av den sexuella integriteten ger erforderligt skydd under förutsättning att det tydliggörs vilken typ av handlingar som är straffbara. Det råder konsensus om att reaktiva lösningar bör undvikas, att alla typer av digitalt sexuellt våld förtjänar straffrättsligt bemötande och att framställning av privat och sexuellt material ska omfattas oaktat spridning.

5.3 Svensk straffrätts tillämplighet på framställning av manipulerat intimt material

5.3.1 6 kap. 10 § 2 st. BrB

Frågan avseende *sexuellt ofredande* är om lagrummet enligt gällande rätt kan omfatta framställning av manipulerat intimt material. För en sådan tillämpning krävs att det föreligger ett ofredande genom handlande och att detta ofredande anses ägnat att kränka den utsattes sexuella integritet. Av det utredande avsnittet om sexuellt ofredande framgår att 6 kap. 10 § 2 st. BrB har teoretiska förutsättningar för en sådan tillämpning, men att rättsläget i övrigt är oklart.

Ägnat att-rekvisitet och kravet på tydlig sexuell inriktning eller prägel uppfylls genom framställningen. Bedömningen görs på objektiva grunder; det är därmed inte avgörande vilka motiv förövarens har eller vilka känslor offret upplever. Istället är det förövarens uppsåt till den objektiva handlingen som avgör bedömningen av uppsåtstäckningen. I praxis diskuterar Högsta domstolen kravet på sexuell inriktning eller prägel i flera gränsfall, och tillämpar då kravet restriktivt. Exempelvis uppfylls kravet inte av att den tilltalade smeker målsäganden på underbenet och uttrycker att det är mysigt att denne är här, och inte heller av att den tilltalade smeker målsäganden på insidan av låret. Däremot uppfylls kravet av att den tilltalade förmår målsäganden att ha sex med denne mot ersättning. Det kan därmed sägas vara av betydelse om tydligheten av den sexuella inriktningen är särskilt framträdande.

En sådan analys finner stöd även i förarbetenas diskussion om sexuell integritet. Diskursen om skyddsintresset visar på föränderlighet – ambitionen av ett så heltäckande skydd som möjligt visar på en växande omfattning av rätten till sexuell integritet. I synnerhet i senare propositioner öppnar regeringen upp för tolkningen att skyddet täcks av tekniska innovationers nya möjligheter till kränkningar. Detta syns särskilt i prop. 2021/22:231 där regeringen hänvisar till studier som uppger att barn som utsätts för digitalt sexuellt våld uppvisar samma symptom som barn som utsätts för fysiskt sexuellt våld. Att framställning av manipulerat intimt material inte omfattar verklig framställning (exempelvis fotografering av den utsattes intima delar) kan därmed inte utesluta en kränkning av skyddsintresset.

Av detta följer att framställning av manipulerat intimt material utan den utsattes samtycke omfattas av kravet på sexuell inriktning och prägel samt att det därmed anses kränka den utsattes sexuella integritet.

Tillämpligheten problematiseras av ofredanderekvisitet. För uppfyllande av ofredanderekvisitet i huvudregeln krävs det att den utsatte uppfattar angreppet. Högsta domstolen menar dock att framkallande av en fridskränkning vid ett senare tillfälle än själva gärningstillfället också kan omfattas. Högsta domstolen anför även att det inte på basis av legalitetsskäl kan uteslutas tillämpning av 6 kap. 10 § 2 st. BrB bara av den anledningen att den utsatte inte uppfattar angreppet – med gardering för att det krävs en rimlig avgränsning av kriminaliseringen. Om skaparen framställer materialet utan att antingen berätta för någon eller dela med sig av materialet har därmed ett angrepp ägt

rum, men den utsatte har inte uppfattat detta. Om skaparen inte heller berättar eller delar detta vid ett senare tillfälle, uppfattar den utsatte aldrig att angreppet företagits.

Sammantaget innebär detta att det inte med klarhet kan sägas huruvida 6 kap. 10 § 2 st. BrB täcker framställning av manipulerat intimt material. Detta beror på att det saknas klarhet i huruvida det är möjligt att uppfylla ofredanderekvisitet om den utsatte inte uppfattar angreppet. Det finns dock teoretiska förutsättningar för tillämpligheten, antingen om den utsatte i tillräckligt nära tid får uppfattar angreppet eller om ett ställningstagande med prejudicerande verkan klagör att sådana handlingar uppfyller ofredanderekvisitet i sig. Så kan fallet vara om exempelvis skaparen visar materialet för den utsatte, eller berättar om det. En sådan tolkning skulle finna stöd i praxis från Högsta domstolen, särskilt med beaktande av uttalandet om bedömningens dynamik i NJA 2018 s. 1091. Däremot kan det inte baserat på befintlig praxis klarläggas att Högsta domstolen skulle göra en sådan bedömning beträffande denna specifika handling. Därför är rättsläget avseende sexuellt ofredande ännu oklart.

5.3.2 4 kap. 6 a § BrB

Kränkande fotografering kan inte aktualiseras enligt den nuvarande lydelsen av 4 kap. 6 a § BrB. Bestämmelsen är förvisso teknikneutral såtillvida att det saknar betydelse att inget traditionellt fotograferande äger rum. Rekvizitet ”tar upp bild” fordrar, som understryks i NJA 2022 s. 1034, dock en faktisk bildupptagning. Därutöver skulle tillämpningen problematiseras av lydelsen ”som befinner sig inomhus i en bostad eller på en toalett, i ett omklädningsrum eller ett annat liknande utrymme”. Som följer av arbetets undersökning klagörs det av såväl regeringen som Högsta domstolen att fokus riktas mot omständigheterna för upptagningen snarare än upptagningens innehåll i sig. För det första krävs en vidsträckt tolkning av det förstnämnda rekvizitet för att detta ska anses omfatta syntetisk media överhuvudtaget. För det andra framställs materialet antingen med hjälp av generativ AI eller annan bildmanipulering. Det saknas därmed sådant intrång i den personliga integriteten som det sistnämnda rekvizitet tar hänsyn till. Framställning kan därmed sammantaget inte anses utgöra kränkande fotografering i gällande rätt.

5.3.3 4 kap. 7 § BrB

Tillämpligheten av *ofredande* enligt 4 kap. 7 § BrB är problematisk av liknande anledningar som 6 kap. 10 § 2 st. BrB. Det kan inledningsvis sägas att flera delar av bestämmelsen talar för att denna är tillämplig. Exempelvis torde det inte ifrågasättas att det, i överensstämmelse med Högsta domstolens argumentation i NJA 2022 s. 667, är fråga om en handling som på ett påtagligt sätt avviker från det socialt godtagna. Förarbetena till 2018 års ändring talar med styrka för en målsättning om ett ökat straffrättsligt skydd mot

fridskränkningar på internet.²³⁰ Mot bakgrund av avsnitt 2.3.3 kan det konstateras att förfarandet med största sannolikhet skulle betraktas som ett hänsynslöst agerande, i synnerhet mot bakgrund av 2018 års ändring och NJA 2022 s. 667.

Problematiken med bestämmelsens tillämplighet består i kravet på en kännbar fridskränkning. Framställningen måste, för att uppfylla detta rekvisit, uppfattas av den angripne. Även om NJA 2008 s. 946 måste ses i ljuset av NJA 2017 s. 393 måste rättsläget fortfarande uppfattas som så, att det krävs en tydlig orsakskedja från angreppet till dess att angreppet uppfattas av den angripne. Utifrån denna princip krävs, för att framställningen ska omfattas av bestämmelsen, att den angripne nås av framställningen. Detta skulle exempelvis vara om skaparen framställer materialet och därefter översänder detta till den avbildade. Att en sådan tolkning skulle göras av Högsta domstolen kan inte med säkerhet fastställas, men det kan i vart fall inte utifrån bestämmelsens lydelse uteslutas att en sådan tolkning skulle göras. Om skaparen däremot framställer materialet utan att detta uppfattas av den avbildade, är 4 kap. 7 § BrB inte tillämplig.

5.4 Svensk straffrätts tillämplighet på spridning av manipulerat intimt material

5.4.1 4 kap. 6 c–d §§ BrB

Baserat på utredningen saknas klara möjligheter att tillämpa *olaga integritetsintrång* enligt 4 kap. 6 c–d §§ BrB på spridning av manipulerat intimt material. Förvisso finns visst utrymme för en ändamålsenlig tolkning enligt vilken spridningen omfattas, särskilt mot bakgrund av målsättningen att skydda spridning av sådana uppgifter som den enskilde typiskt sett vill kontrollera själv. Detta skulle tala för att en skildring av den utsatte i en sexuell kontext, eller dennes nakna kropp, skulle omfattas av bestämmelserna även om det inte är fråga om dennes verkliga kropp. Likväl kan det diskuteras om det nödvändigtvis behöver vara en bild på någons *verkliga* helt eller delvis nakna kropp under punkt 5 i 4 kap. 6 c § BrB. Däremot får det anses utom bestämmelsens tillämpningsområde att avse manipulerat intimt material, om inte detta material endast i mindre detalj manipulerats. En sådan tolkning av bestämmelsen finner stöd av det faktum att utgångspunkten för straffbarhet är att det är fråga om sanna och korrekta uppgifter. Som framgår av utredningen menar regeringen att manipulerat material skulle kunna omfattas – utan att beskriva detta utrymmes omfattning – men sett i ljuset av huvudregeln och regeringens andra uttalanden i propositionen måste en sådan tolkning anses långsökt. Det kan sammantaget konstateras att 4 kap. 6 c–d §§ BrB

²³⁰ Tröskeln för vad som betraktas som hänsynslöst agerande enligt 4 kap. 7 § BrB sänks inte efter ändringen. Det krävs ännu ett agerande som påtagligt avviker från vad som är socialt godtagat. Avsikten med uttalandet är att markera att 2018 års ändring samt domskälen i NJA 2022 s. 667 på ett tydligare sätt avser att omfatta digitala kommunikationsvägar.

sannolikt inte kan tillämpas på spridning av manipulerat intimt material, men att det inte heller bör anses uteslutet att sådan tillämpning i framtiden kan göras efter ett tydliggörande prejudikat från Högsta domstolen.

5.4.2 5 kap. 1–2 §§ BrB

Förtal enligt 5 kap. 1–2 §§ BrB kan enligt gällande rätt tillämpas på spridning av manipulerat intimt material. Som framgår av utredningen behöver uppgifter inte lämnas i form av uttalanden, utan kan även lämnas genom exempelvis bilder. Det krävs därmed inte att spridningen innehåller en tillhörande text eller på annat sätt uttrycker något direkt nedvärderande; materialet kan i sig utgöra den förtalsgrundande uppgiften. Denna tolkning stöds av både NJA 1994 s. 637 och framförallt NJA 2022 s. 1136. Att den lämnade uppgiften är manipulerad är inte avgörande för bestämmelsens tillämplighet, även om det av Högsta domstolen anförs att sanningshalten av en uppgift kan ha viss betydelse för bedömningen.

Rättsläget är efter NJA 1994 s. 637 klart. I fallet understryks att reportaget vid uppgiftslämnandet pekade ut målsägandena som sexuellt lössläppta och perversa, vilket bedömdes vara en sådan uppgift som var ägnad att utsätta målsägandena för andras missaktning. Det kan dock anmärkas särskilt att spridningen av reportaget i sin helhet utgjorde den förtalsgrundande uppgiften, det vill säga fotomontaget i förening med de tillhörande bildtexterna. Det kan därmed inte uteslutas att Högsta domstolen skulle ha nått en annan slutsats om reportaget inte hade innehållit de tillhörande bildtexterna. På detta sätt särskiljer manipulerat intimt material i modern mening sig till viss del från omständigheterna i rättsfallet. Manipulerat material som med enkelhet kan särskiljas från verkligt material bör med hänsyn till kravet på att uppgiften är av nedsättande karaktär inte bedömas med samma allvarlighet som manipulerat material som inte kan särskiljas från verkligt material. Det kan därmed inte (utifrån prejudikatet) fastställas att all spridning av manipulerat intimt material omfattas av 5 kap. 1–2 §§ BrB; bedömningen torde påverkas av omständigheterna i varje enskilt fall.

6 Undanröjande av rättsliga labrynter

6.1 Svensk straffrätt ger ett fragmenterat svar

Analysen av gällande rätt visar sammanfattningsvis följande om straffrättslig täckning av manipulerat intimt material. Det saknas fastställda förutsättningar för skydd mot den sexuella integriteten avseende framställningen; 6 kap. 10 § 2 st. BrB är sannolikt inte tillämplig på framställningen i sig, trots att det skulle stå i linje med skyddsintresset. Det saknas helt möjligheter att tillämpa 4 kap. 7 § BrB på framställningen i sig. 5 kap. 1–2 §§ BrB kan vara tillämpliga på spridningen, men mot bakgrund av relevant praxis kan det inte säkerställas att all spridning (oavsett spridningens omfattning eller materialets karaktär) täcks av bestämmelserna. Av forskningen från McGlynn och Rackley följer att adekvat straffrättsligt bemötande av bildbaserade sexuella övergrepp måste undvika att vara fragmenterat och reaktivt för att ge erforderligt skydd mot kränkningar av den sexuella integriteten. Svensk straffrätt är i nuvarande ordning fragmenterad i denna mening.

I bakgrundsavsnittet nämndes artikel 40 i Istanbulkonventionen, enligt vilken Sverige åtar sig att ge straffrättsliga (eller andra rättsliga) sanktioner mot alla oönskade former av verbalt, icke-verbalt eller fysiskt beteende av sexuell karaktär som har till syfte eller följd att en persons värdighet kränks. McGlynn och Rackley beskriver i detalj hur alla bildbaserade sexuella övergrepp kränker den utsattes sexuella integritet och värdighet, samt att avsaknad av direkta kriminaliseringar som täcker dessa former av digitalt sexuellt våld i praktiken förhindrar lagföring av gärningarna. McGlynn, Rackley, Johnson och Citron hävdar att abstrakta farebrott eller brott som fordrar spridning inte ger erforderligt skydd mot gärningarna. Citron anför särskilt att det faktum att det inte är den utsattes verkliga kropp som visas inte har någon betydelse i den meningen att den utsattes sexuella identitet ändå utnyttjas utan dennes samtycke – offrets inflytande över sitt intima privatliv är därmed förnekad.

Baserat på slutsatserna om de teoretiska perspektiven kan det konstateras att svensk straffrätt inte ger erforderligt skydd mot kränkningar av den sexuella integriteten som uppstår genom förfarandet.

6.2 En eventuell harmonisering av Förslaget

Av arbetets undersökning och analys hittills följer att svensk straffrätt, för att ge erforderligt skydd mot kränkningar genom framställningen och spridningen, behöver ändras för att direkt omfatta dessa kränkningar. Förevarande avsnitt syftar därför till att analysera om en harmonisering av Förslaget kan väntas ge sådant resultat. Eftersom Förslaget ännu är en pågående process diskuteras såväl det ursprungliga som det reviderade Förslaget. Till argumentationsstöd för analysen används dels Förslagets egna skäl, dels de teoretiska perspektiven om digitalt sexuellt våld.

6.2.1 Det ursprungliga Förslaget ger inte önskat resultat

Den ursprungliga lydelsen av artikel 7 i Förslaget kan inte väntas ge önskat resultat vare sig baserat på skälen eller de teoretiska perspektiven.

För det första är den straffbara gärningen under artikel 7(a–b) i det ursprungliga Förslaget inte framställningen i sig – framställningen är endast straffvärd i förening med en spridning. Denna spridning behöver därutöver innefatta tillgängliggörande för ett stort antal slutanvändare. Detta innebär i sin tur att straffvärdheten i gärningen är beroende av antalet andra individers möjligheter att ta del av materialet.

För det andra är faktumet att straffbarhet fordrar spridning till ett *stort antal slutanvändare* också problematiskt, framförallt av två anledningar. Den första anledningen är att rekvisitet är subjektivt och obestämt; det krävs ytterligare utredning för att avgöra när rekvisitet kan uppfyllas, vilket öppnar upp för gränsdragningssvårigheter när medlemsstaterna harmoniserar artikeln. Denna typ av konsekventa gränsdragningsproblematik medför enligt de teoretiska perspektiven att lagföring i praktiken uteblir. Den andra anledningen är att rekvisitet riktar fokus vid en bedömningspunkt som förvisso kan ha viss betydelse, men som är beroende av andra omständigheter inom spridningen. Som framhävs av de teoretiska perspektiven kan viss specifik spridning, exempelvis sådan som riktas mot arbetsgivare eller familjemedlemmar, ha större skadeverkningar för den utsatte än spridning till främlingar. Detta innebär i praktiken att en gärning som åsamkar den utsatte större skada kan bedömas mindre straffvärd än en gärning som åsamkar mindre skada, bara av den anledningen att tillgängliggörandet inte uppfyller det kvantitativa kravet på slutanvändare.

För det tredje erkänner artikelns ursprungliga lydelse inte kränkningen av den sexuella integriteten. Likt argumentationen i NJA 1994 s. 637 är det spridningen som utgör kränkningen, det vill säga att den utsattes ära kränks genom att tillgängliggörandet är ägnat att utsätta denne för andras missaktning. Samtidigt menar man i skälen att det är våld mot kvinnor och våld i nära relationer som ska bekämpas. Det föreligger därmed en diskrepans mellan det påstådda skyddsintresset och det faktiska skyddsintresset. En parallell om detta kan göras till avsnitt 5.2 (om de två huvudsakliga komponenterna i skadebilden). Den ursprungliga lydelsen av artikel 7 träffar enbart den sociala skadan, och förbiser till största del den psykiska skadan. Genom att inte erkänna gärningen som straffvärd baserat på kränkningen av den sexuella integriteten riskerar kriminaliseringen att missa den främsta delen av problemet, och därmed indirekt främja en normalisering av ett sexuellt aggressivt beteende.

Sammantaget skulle en harmonisering av Förslagets ursprungliga lydelse av artikel 7 inte nå fullt genomslag av de ursprungliga skälen, och inte heller i tillräcklig utsträckning bidra i svensk straffrätts utveckling. Det skulle förvisso direkt förstärka att spridning av manipulerat intimt material i sig kan

vara ärekränkande. På så sätt skulle prejudikatet i NJA 1994 s. 637 tydliggöras genom att det skulle fastställas att det inte krävs att spridningen av materialet sker i förening med tillhörande ärekränkande uttalanden. Min mening är dock att rättsläget vid denna punkt inte är oklart och att ett sådant behov av förändring inte finns – spridning av manipulerat intimt material kan utgöra förtal. Framställningen träffas alltså inte av artikeln. Detta innebär att en heltäckande uppsättning regler som angriper kvarstående problem, som Förslaget syftar till att täcka, inte skapas.

6.2.2 Det reviderade Förslaget och sammanfattande slutsatser

Kritiken av den ursprungliga lydelsen av artikel 7 som framhövdes baserat på de ursprungliga skälen och de teoretiska perspektiven återspeglades till viss del i yttrandet från EESK. Likt avsnitt 6.2.1 fördes kritik mot rekvisitet ”stort antal slutanvändare” och att den verkliga anseendeskan inte träffades. EESK menade sammantaget att gärningen, istället för spridning till stort antal slutanvändare, borde kräva dels avsaknad av samtycke, dels exponering för allmänheten. Detta skulle innebära att bara tillgängliggörandet i sig, oaktat antalet slutanvändare som nås, skulle träffas av gärningen.

I det reviderade Förslaget ersätts därför rekvisitet om stort antal slutanvändare med ett rekvisit om tillgängliggörande för allmänheten. I förening med tillgängliggörandet krävs att ett kvalifikationskrav om att gärningen sannolikt kommer att orsaka allvarlig skada för den utsatte uppfylls. Som framgår av undersökningen avser detta även psykisk skada. Det krävs därmed inte att spridningen är omfattande för att gärningen ska betraktas som straffvärd.

Den reviderade lydelsen av artikel 7 ger därmed en ökad träffsäkerhet i förhållande till Förslagets målsättningar och skäl. Viss diskrepans mellan de övergripande skälen och den reviderade lydelsen består. Detta kan exemplifieras med det faktum att det ännu krävs ett tillgängliggörande för allmänheten, vilket innebär att straffbarhet fordrar möjlighet för andra att ta del av materialet. Framställningen träffas därmed inte heller av det reviderade Förslaget, även om tröskeln för straffbarhet kan sägas vara lägre. En direkt harmonisering skulle därmed inte stå i linje med målsättningen om en heltäckande uppsättning regler, och inte heller skälet om att motverka utnyttjanden av den utsatte sexuellt för egen vinning. De teoretiska perspektiven understryker därutöver att den sexuella integriteten kränks alldeles oaktat huruvida det är den utsattes verkliga kropp som skildras eller ej, vilket talar för att framställningen bör hanteras som ett sexualbrott för sig.

Förutsatt att den argumentation som förs bland de teoretiska perspektiven godtas kan följande sägas om en eventuell harmonisering av det reviderade Förslaget. Den rättsliga labrynten i svensk straffrätt undanröjs såtillvida att det klargörs att framställning av manipulerat intimt material kriminaliseras, men endast om materialet tillgängliggörs för allmänheten och detta sannolikt

orsakar offret allvarlig skada. Fördelen med detta är att rättsläget inte längre skulle vara oklart. Nackdelen är att kriminaliseringen inte skulle ge erforderligt skydd för den sexuella integriteten enligt de teoretiska perspektiven, eftersom framställningen inte utgör ett sexualbrott i sig. Min mening är dock att det finns visst argumentationsutrymme för att påstå att det ändå är fråga om den sexuella integriteten som skyddsintresse, förutsatt att tillgängliggörandet för allmänheten också betraktas som en kränkning av den utsattes sexuella integritet. Om en sådan tolkning skulle göras, skulle gärningen ändå utgöra ett sexualbrott. Samtidigt skulle den tolkningen inte omfatta hela förfarandet; framställning utan spridning skulle i detta fall ännu vara tillåtet. Det är värt att ifrågasätta om den sexuella integriteten egentligen bara kränks när materialet tillgängliggörs för allmänheten, eller om kränkningen görs redan innan tillgängliggörandet äger rum. Framställning, spridning och framställning i förening med spridning orsakar som framgår av undersökningen i alla delar allvarlig skada för offret, både i psykisk och social mening. Den reviderade lydelsen av artikel 7 i Förslaget träffar spridning och framställning i förening med spridning, men inte framställning. En eventuell harmonisering av artikel 7 i sin reviderade lydelse skulle därmed stärka skyddet i svensk straffrätt, men inte täcka alla delar av problemet. Samtidigt kan det ifrågasättas om framställning av eget intresse utan något inslag av tillgängliggörande för allmänheten bör bestraffas. De teoretiska perspektiven besvarar denna fråga jakande, men det innebär inte nödvändigtvis att en sådan reglering skulle finna tillräckligt stöd utifrån andra delar av svensk straffrätt, exempelvis kriminaliseringsteoretiska utgångspunkter.

De sammanfattande slutsatserna för arbetet i sin helhet är därmed följande. Endast delar av fenomenet manipulerat intimt material regleras i svensk straffrätt. Svensk straffrätt är därför i behov av reform för att bemöta fenomenet på adekvat sätt. Förslagets reviderade artikel 7 kan väntas stärka skyddet för den sexuella integriteten. Artikel 7 ger adekvat rättsligt svar på fenomenet baserat på Förslagets målsättningar och skäl, men inte baserat på de teoretiska perspektivens rekommendationer.

7 Avslutande reflektioner

Detta arbete riktar fokus mot ett fenomen som ofta beskrivs som en del av den fjärde industriella revolutionen. Även om svensk straffrätt i många fall ger svar på nya tillvägagångssätt att begå brott, är det tydligt att några förändringar kan behövas för att hantera denna revolution. Fyra punkter som berörs av arbetet och relaterar till detta bör därför kommenteras särskilt.

För det första skiljer de teoretiska perspektivens beskrivning av skyddsbehovet sig från artikel 7 i Förslagets omfattning, såtillvida att framställningen i sig inte omfattas av artikeln medan det i avsnitt 4 beskrivna skyddsbehovet talar för att framställningen bör erkännas som ett sexualbrott för sig. Denna skillnad aktualiseras specifikt vid de fall då förövaren framställer material för eget intresse, utan avsikter att tillgängliggöra detta för allmänheten. Enligt Förslaget skulle fallet alltså inte omfattas av kriminaliseringen, medan forskarna argumenterar för att en sådan avgränsning inte ger ett heltäckande skydd. Det är uppenbart att forskarnas rekommendationer ger ett mer extensivt skydd, men detta innebär inte nödvändigtvis att rekommendationen är lämplig i svensk rätt utifrån kriminaliseringsteoretiska utgångspunkter. Det finns därför anledning för vidare forskning om hur extensiv en sådan kriminalisering bör vara i svensk rätt.

För det andra saknas ännu en klar definition av sexuell integritet, vilket försvårar möjligheten att utreda på vilket sätt nya fenomen relaterar till en kränkning av denna. I vissa fall, exempelvis våldtäkter som faller under 6 kap. 1 § BrB, behövs ingen tydligt avgränsad definition för att med enkelhet konstatera att det är fråga om en kränkning av den sexuella integriteten. I andra fall, exempelvis detta arbetes problemställning, kan avsaknaden av en sådan definition komplicera tillämpligheten avsevärt. En tydligt avgränsad definition av skyddsintresset skulle underlätta lagföring av potentiella sexualbrott som sker över internet, eftersom det idag svårligen kan bedömas huruvida vissa nya företeelser omfattas eller inte. Däremot kan det anmärkas att befintlig praxis i förening med det historiska perspektivet ger god vägledning i bedömningen.

För det tredje visar det historiska perspektivet på rätten till sexuell integritet på en utveckling i växande riktning. Högsta domstolen framför i flera rättsfall exempel på begreppets dynamik, varav ett fall innehåller ett konkret uttalande om begreppets föränderlighet i takt med samhällsutvecklingen. Min bedömning är att manipulerat intimt material platsar som en del av det nästkommande steget i denna utveckling. Som framförallt framgår av de teoretiska perspektiven finns en klar och tydlig skadebild som relaterar till den sexuella integriteten i samband med handlandet. Ett klargörande som förändrar rättsläget kan därmed vara en tidsfråga.

Slutligen vill jag poängtera att det i svensk rätt saknas lagtext, praxis, doktrin, kommittédirektiv, utredningsbetänkanden, propositioner eller andra

skrivelser som belyser frågan om kränkningar av den sexuella integriteten som utförs genom generativ AI – trots att tekniken från Goodfellow med flera presenterades år 2014. Samtidigt har flera enskilda utvecklare avancerat sin programvara under perioden september till december 2023, tiden då huvuddelen av detta arbete genomförts. De tekniska förutsättningarna ser därmed annorlunda ut nu jämfört med bara för några månader sedan. Det finns anledning för lagstiftaren att i närmare detalj utreda hur detta bör hanteras.

Källförteckning

Offentligt tryck

Sverige

Kommittédirektiv

Dir. 1998:48 Översyn av lagstiftningen om sexualbrott.

Dir. 2014:123 Översyn av våldtäktsbrottet.

Dir. 2018:85 Samordnad och accelererad policyutveckling kopplad till den fjärde industriella revolutionens teknologier.

Propositioner och regeringsskrivelser

Kungl. Maj:ts prop. 1962:10 med förslag till brottsbalk.

Prop. 1983/84:105 om ändring i brottsbalken m.m. (sexualbrotten).

Prop. 2004/05:45 En ny sexualbrottslagstiftning.

Prop. 2012/13:69 Kränkande fotografering.

Prop. 2016/17:222 Ett starkt straffrättsligt skydd för den personliga integriteten.

Prop. 2017/18:177 En ny sexualbrottslagstiftning byggd på frivillighet.

Prop. 2021/22:231 Skärpt syn på våldtäkt och andra sexuella kränkningar.

Utredningsbetänkanden

SOU 1953:14 Förslag till brottsbalk.

SOU 1982:61 Våldtäkt och andra sexuella övergrepp.

SOU 1995:60 Kvinnofrid.

SOU 2001:14 Sexualbrotten – Ett ökat skydd för den sexuella integriteten och angränsande frågor.

SOU 2016:7 Integritet och straffskydd.

SOU 2016:60 Ett starkare skydd för den sexuella integriteten.

SOU 2022:68 Förnya taktiken i takt med tekniken.

EU-rätt

Europeiska kommissionen. Förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv om bekämpning av våld mot kvinnor i nära relationer. Strasbourg den 8.3.2022. COM(2022) 105 final.

Europeiska kommissionen. Förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om harmoniserade regler för artificiell intelligens (rättsakt om artificiell intelligens) och om ändring av vissa unionslagstiftningsakter. Bryssel den 21.4.2021. COM(2021) 206 final.

Europeiska unionens råd. Förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv om bekämpning av våld mot kvinnor i nära relationer – Allmän riktlinje. Bryssel den 17.5.2023. ST 9305 2023 INIT. [Cit. Europeiska unionens råd 9305/23].

Europeiska unionens råd. Förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv om bekämpning av våld mot kvinnor i nära relationer – Allmän riktlinje. Bryssel den 15.6.2023. ST 10717 2023 INIT. [Cit. Europeiska unionens råd 10717/23].

Europol (2022). *Facing reality? Law enforcement and the challenge of deepfakes, an observatory report from the Europol Innovation Lab*. Publications Office of the European Union, Luxembourg.

Lomba, N., Navarra, N., Fernandes, M. (2021). *Combating Gender based Violence: Cyber Violence*. European Parliamentary Research Service.

Europeiska ekonomiska och sociala kommittén. Yttrande från Europeiska ekonomiska och sociala kommittén om Förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv om bekämpning av våld mot kvinnor i nära relationer. Bryssel den 22.11.2022. EESC 2022/01395.

Litteratur

Bell, S. (2015). *Police investigate 'first cyber-flashing' case*. BBC News. <<https://www.bbc.com/news/technology-33889225>>. (Senast besökt 2023-12-16).

Boulos, J. (2019). *Cyber-flashing: 'I froze when penis picture dropped on to my phone'*. BBC News. <<https://www.bbc.com/news/uk-48054893>>. (Senast besökt 2023-12-16).

Chesney, R., Citron, D. K. (2019). *Deep Fakes: A Looming Challenge for Privacy, Democracy, and National Security*. 107 California Law Review 1753.

Citron, D. K. (2019). *Sexual Privacy*. 128 Yale Law Journal 1870.

den Dunnen, M. (2021). *Synthetic Reality & Deep Fakes Impact on Police Work*. European Network of Law Enforcement Technology Services.

Goodfellow, I., Pouget-Abadie, J., Mirza, M., Xu, B., Warde-Farley, D., Ozair, S., Courville, A., Bengio, Y. (2014). *Generative Adversarial Nets*, s. 2672–2680. *Advances in Neural Information Processing Systems*. Département d'informatique et de recherche opérationnelle. Université de Montréal.

Halliday, J. (2015). *Revenge porn: 175 cases reported to police in six months*. The Guardian. <<https://www.theguardian.com/uk-news/2015/oct/11/revenge-porn-175-cases-reported-to-police-in-six-months/>>. (Senast besökt 2023-12-16).

Henry, N., Powell, A. (2015). *Embodied harms: Gender, shame, and technology-facilitated sexual violence*. *Violence Against Women*, 21(6), 758–779.

Johnson, K., McGlynn, C. (2021). *Cyberflashing: recognising harms, reforming laws*. Bristol University Press.

Kleineman, Jan. "Rättsdogmatisk metod", I: Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.) (2018). *Juridisk metodlära*, s. 21–46. (2 uppl.). Lund: Studentlitteratur.

MacKinnon, R. (1997). *Virtual Rape*. *Journal of Computer-Mediated Communication*, Volume 2, Issue 4.

McGlynn, C., Rackley, E. (2017). *Image-Based Sexual Abuse*. *Oxford Journal of Legal Studies*, Vol. 37, Issue 3.

Salter, M., Crofts, T., Lee, M. (2013). *Beyond Criminalisation and Responsibilisation: Sexting, Gender and Young People*. Current Issues in Criminal Justice, Vol. 24, No. 3, Sydney Law School Research Paper No. 13/38.

Schultz, M. (2012). *Förtal och integritet*. Juridisk Publikation 2/2012 s. 207–237.

Wegerstad, L. (2015). *Skyddsvärda intressen & straffvärda kränkningar. Om sexualbrotten i det straffrättsliga systemet med utgångspunkt i brottet sexuellt ofredande*. [Doktorsavhandling (monografi), Juridiska institutionen]. Lund University (Media-Tryck).

Rättsfall

Sverige

Högsta domstolen

NJA 1992 s. 594.

NJA 1994 s. 637.

NJA 1996 s. 418.

NJA 2003 s. 567.

NJA 2008 s. 946.

NJA 2014 s. 808.

NJA 2016 s. 129.

NJA 2017 s. 393.

NJA 2018 s. 443.

NJA 2018 s. 1091.

NJA 2020 s. 917.

NJA 2022 s. 667.

NJA 2022 s. 1034.

NJA 2022 s. 1136.